

Ridderkerk

Erfgoed

cultuurlandschap en historische stedenbouw

BELEID

Erfgoedbeleid

*cultuurlandschap en
historische stedenbouw*

Ridderkerk

Rho
—
ADVISEURS
VOOR
LEEFRUIMTE

projectnummer:

059700.17332.00

projectleider:

ir. L.C. Snel

datum:

16 juli 2013

BEEFELD

BEEFELD

Erfgoedbeleid

cultuurlandschap en historische stedenbouw

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1. Inleiding	11
2. Geschiedenis	15
3. Ruimtelijk erfgoed Ridderkerk	43
4. Beleid	73
5. Doorwerking en borging	85

Literatuur

Samenvatting

Aanleiding

Cultuurhistorie bestaat niet alleen uit losse gebouwen of monumenten. Ook het landschap en de verstedelijkte gebieden in Ridderkerk zijn in de loop van de eeuwen door mensen gemaakt. Voorbeelden zijn de polders Oud- en Nieuw Reijerwaard, de polderdijken, de ring van bebouwing rond de Singelkerk en de bebouwing langs oude polderwegen zoals de Kievitsweg.

De gemeente wil in het erfgoedbeleid aandacht besteden aan het landschap en de stedenbouw uit het verleden. Deels om de bijzonderheid van plekken te bewaren door de fysieke overblijfselen uit het verleden herkenbaar te houden, deels ook om de ruimtelijke samenhang en logica te versterken door aan te sluiten op bestaande structuren in het landschap.

Deze gebiedsgerichte benadering van erfgoed vereist dat de gemeente een goed overzicht heeft van de aanwezige cultuurhistorische waarden. Voor Ridderkerk geldt weliswaar dat er veel in kaart is gebracht maar dat deze informatie alleen gefragmenteerd is terug te vinden in (beleids)documenten. Daarom heeft de gemeente Ridderkerk besloten een samenhangend beleidsstuk voor het erfgoedbeleid op te stellen waarin zowel cultuurlandschappen en historische stedenbouw zijn opgenomen.

Opzet van het beleid

In dit beleidsstuk wordt de ruimtelijke ontwikkelingsgeschiedenis van Ridderkerk verteld en in beeld gebracht. Hiernaast zijn de meest in het oog springende elementen weergegeven op de kaart *Cultuurlandschap en historische stedenbouw*. Het gaat om:

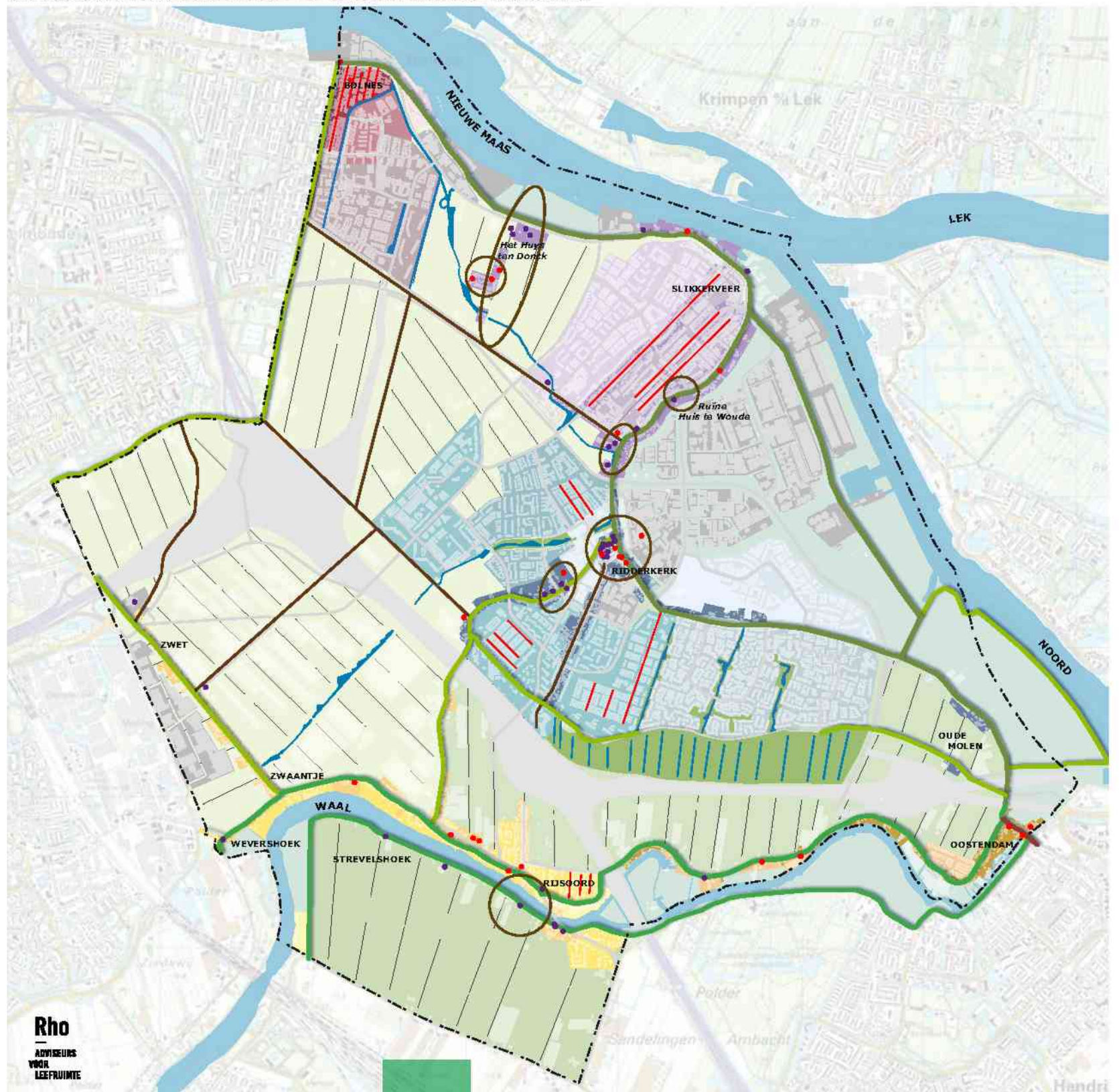
- bewaard gebleven fragmenten van het polderlandschap;
- lange lijnen van dijklinten, polderwegen en waterlopen;
- historische buurten in het bebouwde gebied;
- bijzondere gebouwen in samenhang met hun omgeving.

De ruimtelijke kenmerken van deze elementen zijn beschreven in het beleid. Vervolgens is een aantal beleidslijnen benoemd die aangeven hoe de gemeente wil omgaan met deze elementen.

- **Behoud van karakter**

Deze beleidslijn geldt voor enkele bijzondere gebieden; de topstukken. Deze gebieden, zoals het ensemble van de Kerksingel en de groene setting van Huis te Woude, willen we in hoofdzaak behouden in de huidige vorm.

ERFGOED CULTUURLANDSCHAP EN HISTORISCHE STEDENBOUW

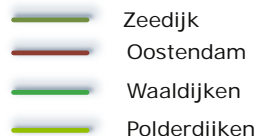

1. Polderfragmenten

2. Lange lijnen

Dijken

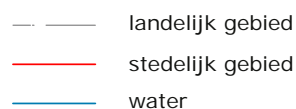
Water

Wegen

Verkavelingsrichting

3. Stedelijke gebieden

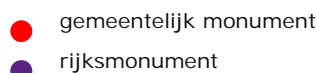
Historische buurten

4. ensembles en objecten

Monumenten

- Continuïteit van karakter

De beleidslijn *Continuïteit van karakter* geldt voor ruimtelijke structuren en elementen die van cultuurhistorisch belang zijn en in ruimtelijke zin samenhang geven aan een gebied. Voorbeelden hiervan zijn de dijklinten, polderwegen en waterlopen. Bij ontwikkelingen is het aansluiten op en het versterken van deze structuren van belang. Met respect voor de kenmerken van deze structuren kan ook vernieuwing plaatsvinden.

- Inspiratie en respect

Voor de gebieden die niet expliciet benoemd zijn kan cultuurhistorie natuurlijk ook een inspirerende rol spelen bij ruimtelijke ontwikkelingen. Overal zijn kleine verwijzingen naar een verleden. Voor ontwerpers en plannenmakers liggen er kansen om een bijdrage aan de cultuurhistorie te leveren, door de geschiedenis te onderzoeken, daar inspiratie uit te putten, en deze te koppelen aan nieuwe ontwikkeling.

Het gaat niet om het 'op slot' zetten van bepaalde gebieden. Wel is aangegeven welke gebieden van bijzondere cultuurhistorische waarde zijn. Bij ruimtelijke ontwikkelingen ontstaat hiermee de noodzaak om een verantwoording / onderbouwing te geven hoe wordt omgegaan met deze cultuurhistorische waarden.

Erfgoedkaart

Op de kaart *Erfgoedbeleid Ridderkerk* is voor het grondgebied van Ridderkerk aangegeven welke beleidslijn van toepassing is.

1 Delen van het polderlandschap

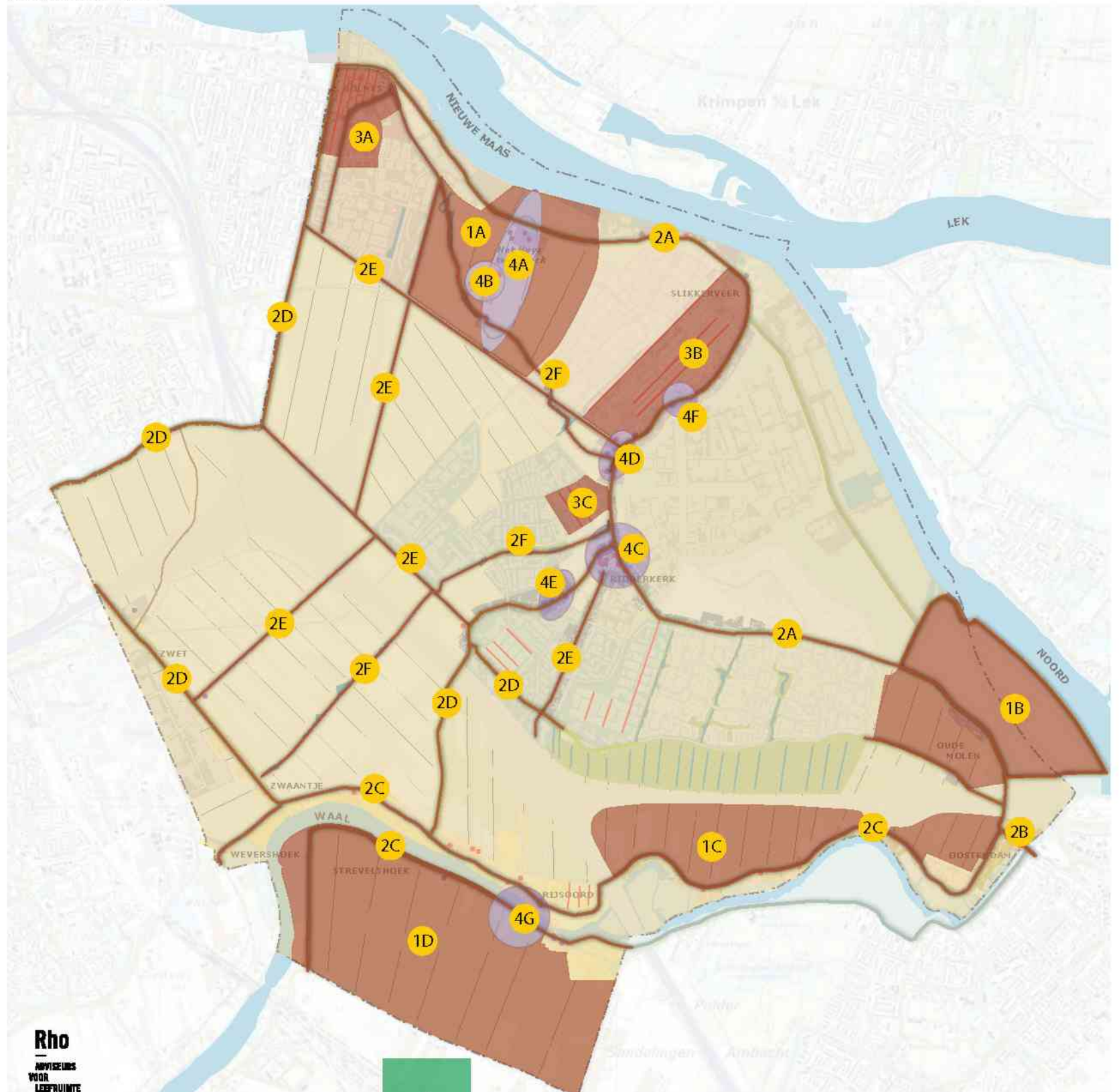
De polders zijn voor een groot deel verstedelijkt. Op een aantal plekken is de historische inrichting van de polders bewaard gebleven. Het gaat dan om de Donckse Velden (1A), de omgeving bij Oude Molen (1B), de polder Oud Reijerwaard tussen Rijsoord en Oostendam (1C) en de Polder Rijsoord en Strevelshoek (1D). Hiervoor geldt de beleidslijn *Continuïteit van karakter*. Het beleid is onder andere gericht op het bewaren van de openheid en de structuur en richting van verkaveling.

2 De lange lijnen

De dijklinten, polderwegen en weteringen zijn als historische structuren in het landschap en door het bebouwde gebied nog goed herkenbaar en van betekenis voor de samenhang in de omgeving. De onderstaande linten worden genoemd:

- de hoge zeedijk (2A); Ringdijk, Westmolendijk, Middenmolendijk, Oostmolendijk;

ERFGOEDBELEID

Behoud van karakter

Continuïteit van karakter

Inspiratie en respect

- de dam in de Waal (2B); Oostendam;
- de dijken van de Waal (2C); Pruiwendijk, Waaldijk, Waalweg;
- de polderdijken (2D); Bolnesse kade, Oudelandseweg, Lagendijk, Pieterseliedijk;
- de polderwegen (2E); Kruisweg, Kievitsweg, Voorweg, Hogeweg, Kerkweg;
- polderkreken (2F); Blaak en Blaakwetering.

Voor deze structuren is de beleidslijn *Continuïteit van karakter*, gericht op het bewaren en waar mogelijk versterken van de samenhang van deze lijnen. Niet alleen als landschappelijk element maar ook in relatie tot de veelal historische (lint)bebouwing.

3 Historische buurten

Bij de eerste uitbreidingen van Bolnes, Slikkerveer en Ridderkerk in de 20ste eeuw is de structuur van het landschap de basis voor de stedenbouwkundige opzet. In de lange, rechte straten met verre doorzichten is eenvoudig de structuur van het oude polderlandschap te herkennen. Genoemd worden enkele oudere buurten van Bolnes (3A), Slikkerveer (3B) en Ridderkerk (3C).

Het beleid van *Continuïteit van karakter* is gericht op het behouden van de richting en de profielen van de straten met verre doorzichten. Voor de delen in Bolnes en Slikkerveer is ook de samenhang met de historische bebouwing voor het beeld van belang.

4 Bijzondere gebouwen en hun omgeving

Naast de grotere structuren van de polders en dijklinten zijn er enkele bijzonder waardevolle gebouwen of groepen van gebouwen. De samenhang van deze gebouwen met de omgeving als historisch en ruimtelijke eenheid is hierbij van belang. In het beleid worden de volgende genoemd:

- Het Huys ten Donck (4A);
- de Donckse Huizen (4B);
- de Singelkerk en omgeving (4C);
- de Ringdijk 67-71 (4D);
- de Lagendijk tussen Burgemeester de Zeeuwstraat en de Ridderhof (4E)
- het Huis te Woude (4F);
- molen de Kersenboom (4G).

De gebouwen zelf zijn beschermd doordat zij een monumentenstatus hebben, de omgeving hiervan niet. Het beleid is gericht op het *Behoud van het karakter* van deze omgeving. Nieuwe ontwikkelingen moeten in principe aansluiten op de bestaande karakteristiek. Het kan dan gaan om de openheid, zoals bij de Molen

Kersenboom voor de windvang en het zicht op de molen, de groene setting van de (voormalige) boerderijen zoals bij de Ringdijk 67-71 of de Lagendijk, of om de samenhang van kerk, singel en historische bebouwing rond de Singelkerk.

Doorwerking van het beleid

De gebiedsgerichte benadering van erfgoed zal op de eerste plaats vorm krijgen in de bestemmingsplannen. In een bestemmingsplan moet een beschrijving worden opgenomen hoe met de aanwezige cultuurhistorische waarden wordt omgegaan. Afhankelijk van de bijzonderheid kan een meer of minder beschermende regeling worden opgenomen. Zo zal voor het gebied rond de Singelkerk het bestemmingsplan ingezet worden om de ruimtelijke/historische samenhang te beschermen. In andere gebieden kan juist ruimte gegeven worden aan dynamiek en zal geen noodzaak zijn voor een beschermende regeling.

Behalve in bestemmingsplannen kan ook in andere beleidstukken van de gemeente en bij individuele projecten aandacht gegeven worden aan cultuurhistorie. Indien hier aanleiding voor is kan verder cultuur- en bouwhistorische onderzoek worden uitgevoerd en om advies worden gevraagd bij de erfgoedcommissie.

Ook bij het beheer en de (her)inrichting van de openbare ruimte liggen kansen voor cultuurhistorie.

Inleiding

Aanleiding en doelstelling

Deze nota gaat over de omgang met cultuurlandschappen en historische stedenbouw in de gemeente Ridderkerk. Dit is het bebouwde en onbebouwde landschap uit het verleden. Omdat dit landschap op een aantal plekken nog gaaf en waardevol is, willen wij hier zorgvuldig mee omgaan.

De aandacht voor een gebiedsgerichte benadering van erfgoed is landelijk aanwezig en heeft zich vertaald in regelgeving die het onderzoek naar cultuurhistorische waarden bij ontwikkelingen verplicht stelt.

Om zorgvuldig met cultuurlandschap om te kunnen gaan is een overzicht van de aanwezige cultuurhistorische waarden nodig. Voor Ridderkerk geldt dat er veel in kaart is gebracht, maar dat deze informatie alleen gefragmenteerd is terug te vinden in (beleids)documenten. Deze nota benoemt op hoofdlijnen de waardevolle aspecten van het cultuurlandschap in Ridderkerk en geeft richting aan de wijze waarop we hier mee om willen gaan.

Wat is erfgoed?

Een breed begrip - op z'n breedst: de erfenis, wat over is van het verleden. Dat is alles, er is niets dat niet uit het verleden komt.

Voor het beleid gaat het om materieel erfgoed van onroerende zaken. Het roerende erfgoed, zoals archiefstukken of schilderijen, en immaterieel erfgoed zoals verhalen en tradities vallen buiten dit beleid.

Binnen deze nota is het onderwerp toegespitst op cultuurlandschap en historische stedenbouw.

Dit is de fysieke ruimte ('het decor') waarin de geschiedenis van Ridderkerk zich afspeelt met verhalen en anekdotes over polders en dijken, geloofsleven en de kerken, hun opkomst en ondergang van werven, of over een molen die over de Waal sprong.

Erfgoed

Deze nota over cultuurlandschap en historische stedenbouw maakt deel uit van het erfgoedbeleid van de gemeente Ridderkerk. Maar erfgoed is breder en omvat hiernaast ook archeologie en de monumentenzorg. Archeologie richt zich op sporen van mensen in de bodem. Bij monumenten gaat het om de zorg voor individuele gebouwen en objecten. Het beleid voor archeologie en monumenten is in aparte documenten neergelegd.

In deze nota gaat het juist niet om opzichzelfstaande gebouwen of objecten maar om de grotere omgeving: een gebiedsgerichte benadering van erfgoed.

Bij **cultuurlandschap** gaat het vooral om het buitengebied met dijken, watergangen, polderverkaveling, landgoederen, oude boerderijen. Deze elementen zorgen voor ruimtelijke kenmerken als openheid, een lage horizon, een sterke richting van lange rechte lijnen.

Als onderdeel van het cultuurlandschap gaat de **historische stedenbouw** over het bebouwde gebied zoals de oude kern van Ridderkerk, de dijk- en polderlinten en de latere dorpsuitbreidingen. Deze gebieden hebben een ruimtelijke samenhang en geven een beeld van de tijd waarin ze gebouwd werden.

Erfgoed van de toekomst

Aan de basis van erfgoedbeleid ligt de aanname dat het zin heeft dat mensen kunnen zien dat hun omgeving een verleden heeft - zoals zijzelf dat ook hebben. Wij zijn niet uit de lucht komen vallen - er was iets voor ons. Niet alleen voorouders, maar ook het werk van hun handen: de steden en het landschap. Dat is het erfgoed van het verleden. Er zal ook iets na ons zijn, het werk van onze handen. Dat is het erfgoed van de toekomst. De opgave van het beleid - de omgang met erfgoed - is om het verleden te verbinden met de toekomst.

Beleid

Dit oude cultuurlandschap is in Ridderkerk op veel plekken nog duidelijk herkenbaar en soms bijzonder gaaf bewaard gebleven. Het beleid is erop gericht hier zorgvuldig mee om te gaan.

Wij willen het bijzondere karakter van plekken bewaren door de fysieke overblijfselen uit het verleden herkenbaar te houden.

Door aan te sluiten op bestaande structuren in het landschap kan ook de ruimtelijke samenhang versterkt worden.

Het herkenbaar houden van de eigenheid en schoonheid van plekken draagt bij aan de kwaliteit van de omgeving.

Een gebiedsgerichte benadering betekent ook dat het beleid ruimte biedt voor nieuwe ontwikkelingen.

Niet alleen omdat het leven gewoon doorgaat en een ruimtelijke vertaling vindt. Maar ook omdat juist door ontwikkelingen mogelijkheden ontstaan voor (economische) dragers: *Behoud door ontwikkeling*¹.

Herkenning, erkenning en waardering

Niet alles uit het verleden vraagt om een bijzondere omgang - de vraag doet zich voor hoe te selecteren. Wat is belangrijk uit het decor van het vroegere leven?

Op de kaart verschijnen de lange lijnen in het landschap, de landschappelijke onderlegger in de stedelijke gebieden, de randen en overgangen in de stedelijke 'onderdelen', en bijzondere ensembles en objecten, zoals oude sluizen (Oostendam). Een inventaris van polders, dijkdorpen, industrie op de rivieroever, stadsuitbreidingen en bedrijventerreinen, Randstad en over de wijze waarop het een uit het ander voortkwam.

Deze herkenning van elementen waaraan een erkenning en waardering gekoppeld is wordt geholpen door de kennis uit de wetenschap van kunst- en cultuurgeschiedenis maar is niet het privilege van deskundigen alleen: erfoed is ook wat de Ridderkerkers als zodanig zien.

Inventarisatie

In het beleid wordt aangegeven welke elementen of onderdelen van het cultuurlandschap van bijzondere betekenis zijn en daarmee om extra zorg vragen. Dit zijn de onderdelen die een beeld geven van de geschiedenis van Ridderkerk of die vanwege hun schoonheid of gaafheid van betekenis zijn. Maar ook waar erfgoedwaarden niet specifiek benoemd worden zijn ze niet geheel afwezig: overal zijn kleine verwijzingen naar een verleden en liggen aanknopingspunten vanuit cultuurhistorie voor toekomstige ontwikkelingen.

Leeswijze

In het volgende hoofdstuk wordt 'het verhaal van Ridderkerk' beschreven: de geschiedenis van de ruimte in onze gemeente. Hoofdstuk 3 laat zien wat van deze ontwikkeling vandaag nog zichtbaar is: de polders, de lange lijnen van dijken en wegen, de historische buurten en tot slot enkele bijzondere ensembles en gebouwen. In hoofdstuk 4 staat het beleid omschreven dat hierop van toepassing is. In hoofdstuk 5 ten slotte is aandacht voor de manier waarop de doelstelling van het beleid gerealiseerd kan worden.

¹ *Behoud door ontwikkeling* is het motto van de in 1999 uitgebrachte Nota Belvedere waarin wordt ingegaan op de gebiedsgerichte benadering van cultuurhistorie en de relatie met de ruimtelijke inrichting, destijds gezamenlijk uitgebracht door de ministeries van OCW, VROM, VenW, en LNV. In de beleidsbrief van OCW wordt de gebiedsgerichte benadering van monumentenzorg als een van de pijlers genoemd voor de modernisering van de monumentenzorg (Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg, OCW, 2009).

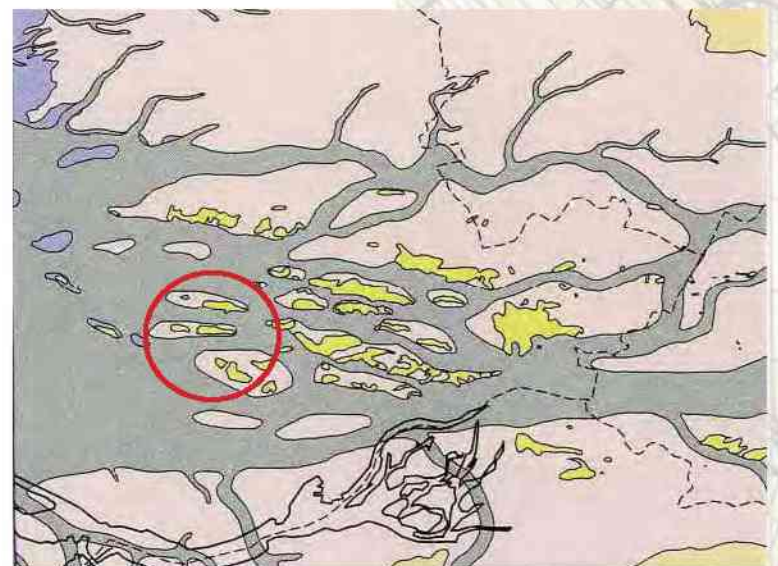
bron: Atlas van Nederland in het Holoceen

8000vC - de Noordzee ligt droog

Toendra

8000vC - ons gebied: stuifduinen in een riviervlakte

2

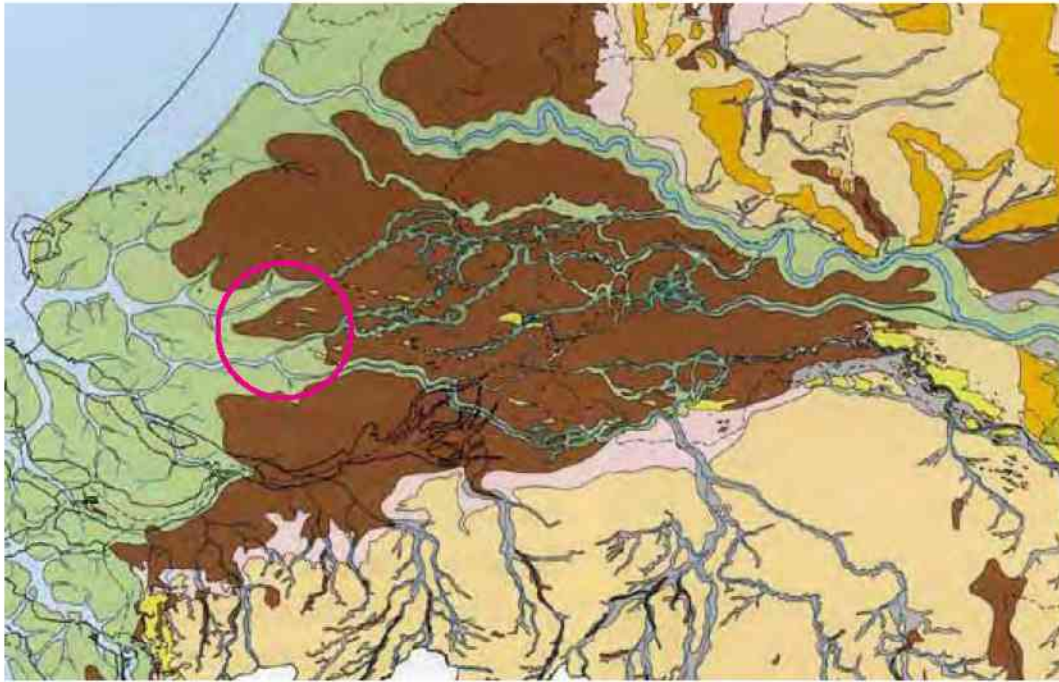
Geschiedenis

Aan het stedelijke gebied van Ridderkerk gaat het landschap vooraf; aan het landschap de wildernis. De biografie van Ridderkerk begint vóór het begin van de bewoningsgeschiedenis. De eerste mensen troffen al iets aan - het eerste landschap dat zij bewerkten en daarmee omvormden. Dat is sindsdien doorgegaan, een reeks van landschappen, elk steeds voortkomend uit een voorganger en iets daarvan meenemend.

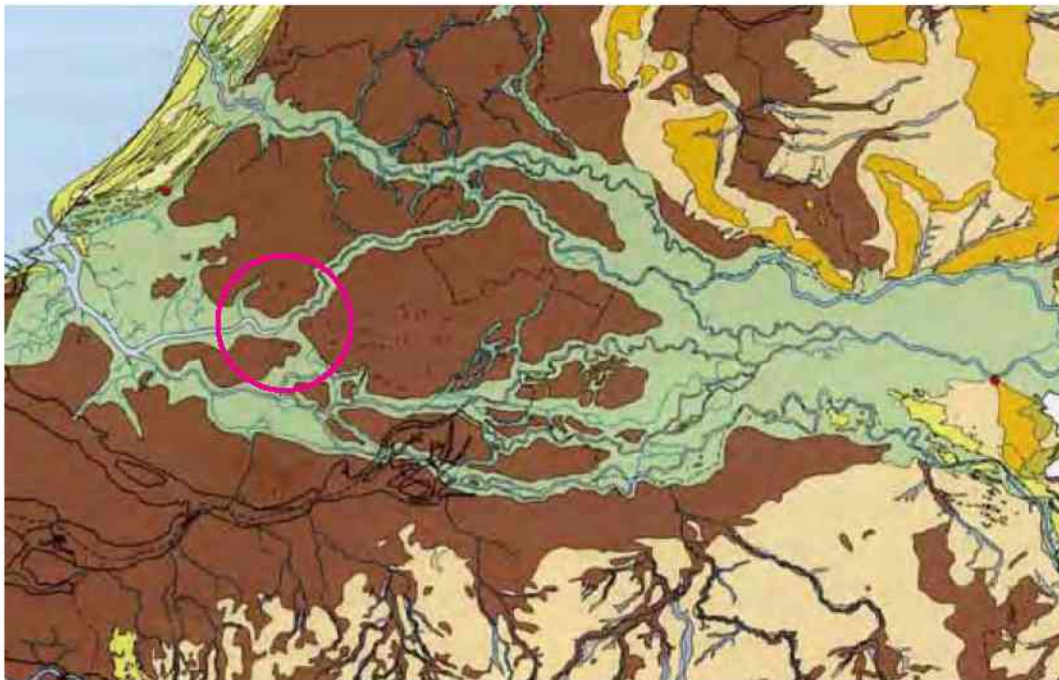
Hoe vertel je dit levensverhaal? In stappen; elke stap representeert een landschap dat op het voorgaande herleidbaar is, maar overigens geheel anders is. En ergens in die reeks verschijnt de nederzetting: eerst een reeks 'kiemen', die in stappen uitgroeien tot de grote kernen Bolnes, Slikkerveer en Ridderkerk en de kleine kernen Oostendam en Rijsoord. Even later verschijnt de Randstad, die op de regionale schaal zijn attributen in de ruimte plaatst: de snelwegen, hoogspanningslijnen en bedrijventerreinen.

We beginnen met het oude grondpatroon en zoomen van daaruit in op ontstaan en groei van de kernen en de Randstad.

bron: Atlas van Nederland in het Holoceen

Rond 3850 vC - op de rand van veenmoeras en getijdengebied

Rond 100 nC - rivieren en veeneilenden daartussen

3.1. Het grondpatroon

De verdronken toendra

Het is 8000 vC, de laatste ijstijd is voorbij, het klimaat wordt wereldwijd zachter. Nederland ligt op een oude toendra, flauw hellend naar het westen, en vast aan Engeland. De kust ligt bij de Shetlands, de Theems is een zijrivier van de Rijn die uitmondt in Het Kanaal. Ridderkerk – dat is er nog niet, we noemen het voortaan 'ons gebied' – ligt middenin de grote riviervlakte van Rijn en Maas. De bodem bestaat uit door de wind aangevoerd dekzand, daar bovenop stuiven rivierduinen op uit de riviervlakte.

Grote delen van het landijs smelten en vloeien naar zee. Langzaam stijgen de oceanen. Vanuit het noordwesten raakt de toendra overstromd door wat een nieuwe zee wordt: de Noordzee. De flauwe helling van de oude toendra maakt dat de kustlijn zich langzaam, met de rijzing van de zeespiegel mee, landinwaarts beweegt. Op enige afstand van, en evenwijdig aan de kust ontstaan onder water langgerekte zandbanken. Het water achter de banken is rustiger dan aan de zeekant. Dit hele stelsel van golvend diep water, zandbanken en rustig ondiep water schuift traag in zuidoostelijke richting, op weg naar Nederland. Als de rustige zone tussen kustlijn en zandbanken het gebied waar Holland nu ligt bereikt (rond 5000 vC), is het afgelopen met de stijging van de zeespiegel - het stelsel staat stil. De zeespiegel daalt zelfs iets en de banken komen boven water. De wind krijgt er vat op en brengt het zand opnieuw in beweging. Er ontstaan duinen, langgerekte zandeilanden, die aan elkaar groeien tot lange stroken voor de kust. Tussen de duinen en de kust ligt een groot binnenmeer, een langzaam verzoetende lagune.

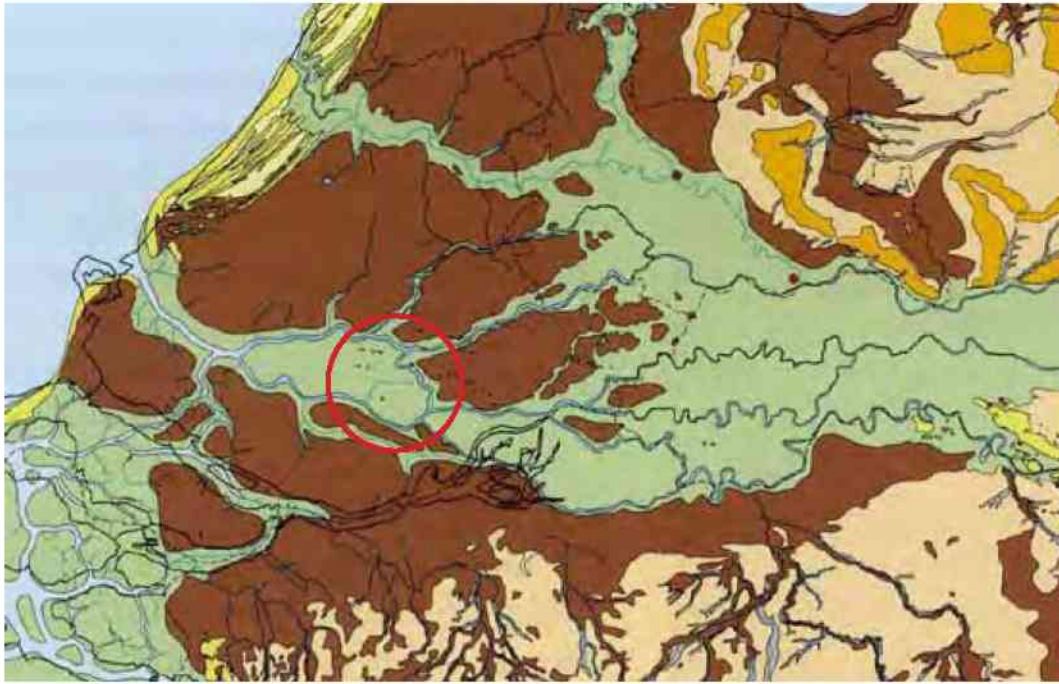
Wat zien we daar nog van? Het is de structuur van Nederland: hoog in het oosten, laag in het westen, van oost naar west stromende rivieren, en een noord-zuidgerichte kustlijn. De rivierduinen in ons gebied zijn er nog: de donken van Huis ten Donck en Bolnes.

Veen, rivier en zee ... en nog meer veen

In het heldere water van de lagune groeien waterplanten. De afgestorven resten daarvan vormen een tapijt van dode planten. In de lagune groeit een veenmoeras, vanuit het oosten. Daardoorheen stromen de veelarmige Rijn en de Maas - traag, want met weinig verval, en door zich gedurig verleggende beddingen. De rivieren wateren door openingen in de duinenstrook af op de Noordzee, die door die zelfde openingen het land binnendringt; tussen duinen en veen ontstaat een soort waddenlandschap.

Ons gebied ligt rond 2750 vC in een randzone: aan de oostzijde het veen (waarover de rivieren klei afzetten), aan de westzijde een waddenlandschap,

bron: Atlas van Nederland in het Holoceen

800 nC - het veen is weg, de eilanden IJsselmonde en Zwijndrechtse Waard zijn gevormd

1584 - de Noord, de Waal en de Alblas

PROVINCIE ZUID HOLLAND

1867

2583 Banders 3000 Inwoners

1867

waarin de zee het veen wegslaat en vervangt door zand en klei. Het waddengebied zit vandaag nog in de bodem: kleilig zand.

Rond 1500 vC vertraagt de zeespiegelrijzing. De duinenkust sluit zich (op enkele openingen na), het veenmoeras groeit onbelemmerd door en bedekt de gehele lagune. Ook ons gebied raakt bedekt.

Er waren al mensen in dit gebied. Tot dusver lieten zij weinig sporen na in het landschap, maar nu begint het: ze graven slootjes om het veen droog te leggen - dat daarop prompt inklinkt.

Wat zien we daar nog van? Niet veel - de zee heeft het meeste opgeruimd. Maar in de ondergrond zitten nog sporen van de eerste ontginners. De archeologen graven ze op.

De wandelende rivieren en het opruimen van het veen

Dan breekt rond 500 vC de kustlijn weer open - achter de duinen ontstaan nieuwe getijdengebieden, die zich uitbreiden in de richting van ons gebied. Ook de eerste ontginningen helpen mee: het veen daalt, het water dringt door de slootjes het land binnen. Daar kan het slappe veen niet tegen: het slaat stuk en verandert in bagger, die door het water wordt afgevoerd. De rivieren verleggen zich; rond 250 vC ontstaat de Hollandse IJssel (de Lek is er nog niet), die water van de Rijn in de Maasmond brengt en in ons gebied het veen opruimt en vervangt door klei. Daarbij vormt zich de Waal, als de 'benedenloop' van de Alblas, die uit het veengebied van de Alblasserwaard stroomt. Rond 800 nC hebben de Lek en de Merwede hun weg door het veen gevonden (de mondingen zullen nog wat slingeren). Naarmate de zee verder opdringt verdwijnen de veenontginningen; ons gebied ligt weer in een waddenlandschap. Tussen deze en het veen van Alblas ligt een rivierarm, die Maas en Lek verbindt, een voorloper van de Noord.

Wat zien we daar nog van? De Waal is het meest zichtbaar, evenals de Noord, restant van een oude kreek. Aan de oppervlakte ligt de klei uit deze periode.

3.2 De eerste ontginningen²⁾

Zwervend door een bar landschap

De vroegste bewoningssporen zijn van jagers, vissers en voedselverzamelaars, die kampementen aanlegden op de rivierduinen van de oude toendra. Even ten zuiden van de Kievitsweg ligt de Kievitsdonk, die waarschijnlijk met tussenpozen als kampplaats is gebruikt aan het einde van de midden steentijd (circa 9000-5500 vC) en gedurende de nieuwe steentijd (circa 5500-2000 vC). Uit beide

2) Samenvatting uit de Beleidsnota Archeologie Ridderkerk

2.1. Het grondpatroon

De verdronken toendra

Het is 8000 vC, de laatste ijstijd is voorbij, het klimaat wordt wereldwijd zachter. Nederland ligt op een oude toendra, flauw hellend naar het westen, en vast aan Engeland. De kust ligt bij de Shetlands, de Theems is een zijrivier van de Rijn die uitmondt in Het Kanaal. Ridderkerk – dat is er nog niet, we noemen het voortaan 'ons gebied' – ligt middenin de grote riviervlakte van Rijn en Maas. De bodem bestaat uit door de wind aangevoerd dekzand, daar bovenop stuiven rivierduinen op uit de riviervlakte.

Grote delen van het landijs smelten en vloeien naar zee. Langzaam stijgen de oceanen. Vanuit het noordwesten raakt de toendra overstroomd door wat een nieuwe zee wordt: de Noordzee. De flauwe helling van de oude toendra maakt dat de kustlijn zich langzaam, met de rijzing van de zeespiegel mee, landinwaarts beweegt. Op enige afstand van, en evenwijdig aan de kust ontstaan onder water langgerekte zandbanken. Het water achter de banken is rustiger dan aan de zeekant. Dit hele stelsel van golvend diep water, zandbanken en rustig ondiep water schuift traag in zuidoostelijke richting, op weg naar Nederland. Als de rustige zone tussen kustlijn en zandbanken het gebied waar Holland nu ligt bereikt (rond 5000 vC), is het afgelopen met de stijging van de zeespiegel - het stelsel staat stil. De zeespiegel daalt zelfs iets en de banken komen boven water. De wind krijgt er vat op en brengt het zand opnieuw in beweging. Er ontstaan duinen, langgerekte zandellanden, die aan elkaar groeien tot lange stroken voor de kust. Tussen de duinen en de kust ligt een groot binnenmeer, een langzaam verzoetende lagune.

Wat zien we daar nog van? Het is de structuur van Nederland: hoog in het oosten, laag in het westen, van oost naar west stromende rivieren, en een noord-zuidgerichte kustlijn. De rivierduinen in ons gebied zijn er nog: de donken van Huis ten Donck en Bolnes.

Veen, rivier en zee ... en nog meer veen

In het heldere water van de lagune groeien waterplanten. De afgestorven resten daarvan vormen een tapijt van dode planten. In de lagune groeit een veenmoeras, vanuit het oosten. Daardoorheen stromen de veelarmige Rijn en de Maas - traag, want met weinig verval, en door zich gedurig verleggende beddingen. De rivieren wateren door openingen in de duinenstrook af op de Noordzee, die door die zelfde openingen het land binnendringt; tussen duinen en veen ontstaat een soort waddenlandschap.

Ons gebied ligt rond 2750 vC in een randzone: aan de oostzijde het veen (waarover de rivieren klei afzetten), aan de westzijde een waddenlandschap,

waarin de zee het veen wegslaat en vervangt door zand en klei. Het waddengebied zit vandaag nog in de bodem: kleilig zand.

Rond 1500 vC vertraagt de zeespiegelrijzing. De duinenkust sluit zich (op enkele openingen na), het veenmoeras groeit onbelemmerd door en bedekt de gehele lagune. Ook ons gebied raakt bedekt.

Er waren al mensen in dit gebied. Tot dusver lieten zij weinig sporen na in het landschap, maar nu begint het: ze graven slootjes om het veen droog te leggen - dat daarop prompt inklinkt.

Wat zien we daar nog van? Niet veel - de zee heeft het meeste opgeruimd. Maar in de ondergrond zitten nog sporen van de eerste ontginners. De archeologen graven ze op.

De wandelende rivieren en het opruimen van het veen

Dan breekt rond 500 vC de kustlijn weer open - achter de duinen ontstaan nieuwe getijdengebieden, die zich uitbreiden in de richting van ons gebied. Ook de eerste ontginningen helpen mee: het veen daalt, het water dringt door de slootjes het land binnen. Daar kan het slappe veen niet tegen: het slaat stuk en verandert in bagger, die door het water wordt afgevoerd. De rivieren verleggen zich; rond 250 vC ontstaat de Hollandse IJssel (de Lek is er nog niet), die van de Rijn in de Maasmond brengt en in ons gebied het veen opruimt en vervangt door klei. Daarbij vormt zich de Waal, als de 'benedenloop' van de Alblas, die uit het veengebied van de Alblasserwaard stroomt. Rond 800 nC hebben de Lek en de Merwede hun weg door het veen gevonden (de mondingen zullen nog wat slingeren). Naarmate de zee verder opdringt verdwijnen de veenontginningen; ons gebied ligt weer in een waddenlandschap. Tussen deze en het veen van Alblas ligt een rivierarm, die Maas en Lek verbindt, een voorloper van de Noord.

Wat zien we daar nog van? De Waal is het meest zichtbaar, evenals de Noord, restant van een oude kreek. Aan de oppervlakte ligt de klei uit deze periode.

2.2 De eerste ontginningen²⁾

Zwervend door een bar landschap

De vroegste bewoningssporen zijn van jagers, vissers en voedselverzamelaars, die kampementen aanlegden op de rivierduinen van de oude toendra. Even ten zuiden van de Kievitsweg ligt de Kievitsdonk, die waarschijnlijk met tussenpozen als kampplaats is gebruikt aan het einde van de midden steentijd (circa 9000-

2) Samenvatting uit de Beleidsnota Archeologie Ridderkerk

topografische kaart rond 1900

topografische kaart rond 2000

5500 vC) en gedurende de nieuwe steentijd (circa 5500-2000 vC). Uit beide perioden zijn stenen werktuigen gevonden. Op de ten westen van de Kievitsdonk gelegen Rijkswegdonk zijn bij opgravingen, behalve een hardplaats uit circa 5500 vC, ook werktuigen en aardewerk gevonden uit latere fasen van de Nieuwe Steentijd, onder meer van de Vlaardingencultuur (3500-2500 v. Chr.). Hoewel de mensen in die tijd nog jaagden, leefden ze vooral van landbouw en veeteelt. Vondsten in Ridderkerk en omgeving wijzen op bewoning in de Bronstijd (circa 2000-800 vC): vuurstenen gereedschap bij Rijsoord. In de loop van de bronstijd wordt ons gebied minder bewoonbaar door veengroei en uit die periode zijn dan ook geen archeologische vindplaatsen bekend. Uit de midden ijzertijd (circa 400 vC) zijn enkele scherven opgebaggerd uit de Waal en ten westen van Hendrik-Ido-Ambacht. Het gebied was nog behoorlijk nat en niet overal geschikt voor bewoning. Pas nadat de oeverwallen zich volledig ontwikkeld hebben en zich klei op het veen heeft afgezet, wordt het gebied in de Romeinse tijd intensief bewoond.

Uitwisseling in de uithoek

In de Romeinse tijd (begin jaartelling - circa 270 nC) was het Maasmondgebied met IJsselmonde een uithoek van een grensprovincie van het grote Romeinse wereldrijk. De overblijfselen uit de Romeinse tijd zijn van boerderijen van de lokale bevolking. De boeren kwamen in aanraking met nieuwe gebruiksvoorwerpen, waaronder geïmporteerd aardewerk van de draaischijf uit België, Frankrijk en het Rijnland. Ook leerden ze ander voedsel kennen, zoals kruiden (selderij, koriander), kip en walnoot, producten die de Romeinen in onze streken introduceerden.

IJsselmonde viel buiten het Romeinse grensverdedigingssysteem, hoewel een Romeinse weg vanuit Nijmegen langs Waal en Maas naar de kust via IJsselmonde kan hebben gelopen. Bij zandwinning in de Waal zijn houten palen aangetroffen, die misschien onderdeel hebben uitgemaakt van een brug in dit wegtracé, maar ze kunnen ook van een steiger of beschoeiing zijn geweest. De nederzettingssporen uit de Romeinse tijd in Ridderkerk bevinden zich langs de oever van de Waal en nabij Slikkerveer. Een deel van de nederzettingen langs de Waal is door de schurende werking van de rivieren – vooral bij de buitenbochten ervan – geërodeerd. In de Waal zijn vanaf de jaren '60 tijdens het zandzuigen zowel bij Heerjansdam, als bij Strevelshoek, Rijsoord en Hendrik-Ido-Ambacht vondsten uit de Romeinse tijd gedaan, die van de geërodeerde nederzettingen afkomstig zijn. In de tweede helft van de 3^e eeuw nC lijkt de bewoning op IJsselmonde te stoppen: er zijn geen Romeinse woonplaatsen uit de periode na circa 270.

Vestiging op het veen

Pas in de loop van de 9^e en 10^e eeuw vestigen mensen zich in ons gebied, vooral langs de oevers van de Waal. Van daaruit wordt rond het jaar 1000 het veengebied ontgonnen door de aanleg van parallel lopende ontwateringssloten en de aanleg van kades, die de watertoevoer van onontgonnen gebieden in ontgonnen gebieden moeten voorkomen. Zo'n achterkade lag mogelijk bij de huidige Langeweg.

In de 11^e en 12^e eeuw neemt de bewoning in ons gebied sterk toe. De ontginningen leiden tot sterke inklinking van het maaiveld, het land wordt kwetsbaarder voor het buitenwater, waardoor de aanleg van kades en dijken noodzakelijk wordt. Een middeleeuwse dijk, deel van de oostelijke bedijking van de Riederwaard, volgt min of meer het tracé van de huidige Noldijk, Waaldijk, Pruimendijk, Oostmolendijk, Middenmolendijk, Westmolendijk en Ringdijk.

Het dorp Riede of Ridderkerk ontstaat langs de Merwede, die vroeger tussen de huidige polder Donkersloot en de Oud en Nieuw Reyerwaardsepolder stroomde. Van een 11e-eeuwse kerk zijn resten teruggevonden in de molenheuvel van de Korenmolen 'Landzicht' iets ten noorden van het dorp Heerjansdam. De kerk heeft toebehoord aan het dorp Heinkerc of Serheienkerk, dat zich uitstreckte aan de oostelijke oever van de Waal. In de Polder Strevelshoek en Rijsoord zijn resten van deze nederzetting teruggevonden: enkele tientallen boerderijen, deels gelegen op woonterpen.

De Waal en de Waarden

In de 11^e eeuw nC wordt het waddenlandschap met dijken terugveroverd op de zee en ontstaat het eiland IJsselmonde, samengesteld uit het eiland van Rhoon, de Zwijndrechtse Waard en de Riederwaard, met daarin het plaatsje Riede. De getijdenkreek tussen de Riederwaard en de veenpolder Alblasserwaard (waar de zee niet komt) is smal geworden, de Donkersloot. In 1373 komt deze op zijn huidige plaats terecht: de Noord.

Ten zuiden van de Riederwaard ligt de Zwijndrechtse Waard, ervan gescheiden door de Waal. De Zwijndrechtse Waard overstroomt in 1322. In 1332 vindt de definitieve bedijking plaats, wordt de Waal aan twee kanten afgedamd en worden beide eilanden gekoppeld. De 200 m lange Oosterdam verbindt de Molendijk met de Veersedijk; de westelijke dam heet Heerjansdam. De dammen maken deel uit van de bedijking van de Zwijndrechtse Waard: de Pruimendijk is de noordelijke zeedijk van deze polder. De ingelanden van de Riederwaard worden aan de noordzijde tegen overstromingen beschermd door de Oudelandsekade (nu Oudelandseweg).

Wat zien we daar nog van? Veel! De grote lijnen in het landschap zijn in deze periode uitgezet: de Nieuwe Maas, de Noord, de dijken en de dammen. De dijken laten in hun vorm de meandering van de krekken zien, die de vorm van de Riederwaard en de Zwijndrechtse Waard hebben bepaald.

Overstroming en inpoldering

In de loop van de 14^e eeuw raakt de Riederwaard vier keer overstromd. Na het herstel (1404) van de Molendijk, aan de oostzijde van de Riederwaard, wordt het gebied opnieuw ingepolderd, in twee compartimenten, van elkaar gescheiden door de Lagendijk.

Eerst komt de polder Oud Reijerwaard boven water (1404), omringd door de Molendijk in het oosten en noorden, de Lagendijk in het westen, en de Waaldijk/Pruimendijk in het zuiden. De Oudelandsekade deelt de polder in twee.

Enige decennia later komt ook de polder Nieuw Reijerwaard weer boven water, omringd door de Ringdijk in het noorden, de Waaldijk in het zuiden en Pieterse-liedijk (nu Rijksstraatweg) in het westen.

De westelijke grens van de huidige gemeente Ridderkerk wordt gevormd door twee kaden in deze polder, het Zevenbergse dijkje en de Bolnesse Kade (nu Dijkje). In de polder Nieuw Reijerwaard liggen twee restanten van krekken, die opgenomen worden in de verkaveling. De Blaak loopt van de Rijksstraatweg bij Zwaantje naar de Ringdijk, waar hij met een sluis afwatert op de buitendijkse gronden. De Blaakwetering ligt tussen de Ringdijk bij de Kievitsweg in Ridderkerk en de Ringdijk in Bolnes.

De buitendijkse gronden langs de Donkersloot worden in stappen ingepolderd: eerst de polders Woude en Het Zand (tot aan de voormalige Donkersloot), later de polder Donkersloot en de Crezéepolder. Daartussen ligt nog enige tijd in de kleine Kerkepolder een oude geul – de Ridderkerkse haven – die de afwatering verzorgt van de Blaak. Een mozaïek van poldertjes vormt het sluitstuk van de vastlegging van de Noord: De Gorzen, de Veerpolder, en het poldertje naast de vroegere uitmonding van de Waal (ook haven genoemd): de polder Kleine Noord voor de oude Oostendam.

Wat zien we daar nog van? De tweede generatie van grote lijnen: de kreekrestanten (deels nog in hun oorspronkelijke vorm, deels aangepast) en de polderdijkjes.

Landschappelijke onderlegger

1. Polders

2. Lange lijnen

Dijken

Water

Wegen

Verkavelingsrichting

3. Bebouwing

2.3. De polders en de lange lijnen

Met de vastlegging van de polders krijgen de dijken in ons gebied hun eigen karakter.

Na de inpoldering worden de polders verkaveld in lange smalle percelen. De mensen vestigen zich aan het begin daarvan, waar ijle linten van bewoning ontstaan. De dijklinten vormen de eerste generatie van bewoning in de polders.

In de polder Oud Reijerwaard ligt de bewoning aan de dijken ten noorden en ten zuiden van de polder; de Lagendijk ligt evenwijdig aan de verkavelingsrichting, die min of meer noord-zuid ligt. De Oudelandsekade (Oudelandseweg) deelt de polder in twee delen, met kleine verschillen in de verkavelingsrichtingen. Riede, het naamgevend plaatsje, wordt herbouwd in de polder Nieuw Reijerwaard, op het punt waar de Lagendijk aan de Ringdijk komt (Sint Jorisstraat), en strekt zich geleidelijk aan uit tot een lint aan de dijk in de polders Oud en Nieuw Reijerwaard. Daarnaast ontstaan de linten van Oude-Molen, Oostendam, Rijsoord en langs de Lagendijk.

De polder Nieuw Reijerwaard wordt ingedeeld in een aantal blokken. De blok-grenzen hebben ter weerszijden verschillende verkavelingsrichtingen, en zijn deels nog herkenbaar: de Kievitsweg, de Kruisweg en de Lagendijk. De blok-grens op de Hogeweg is deels verdwenen onder de A16.

Na de stichting van een kerk in Riede verandert de naam in Ridderkerk. In de omgeving van Ridderkerk ontstaan de lintjes van Zwaantje, Zwet, Bolnes, en Slikkerveer.

In de polder Rijsoord en Strevvelshoek in de Zwijndrechtse Waard vormt de Langeweg een blok-grens.

Wat zien we daar nog van? De hoofdrichtingen – bepaald door de verkavelingsrichtingen – en de kiemen van de kernen ontstaan in deze periode. De kernen hangen aan de dijken, met een typerende structuur, die voortvloeit uit de functie van de dijk en de verkaveling ter weerszijden.

De verkavelingsblokken worden begrensd door de oudste wegen in ons gebied.

Het Huys ten Donck

Een bijzonder element in het (open) polderlandschap is de buitenplaats Het Huys ten Donck. Het landgoed begint in de 15e eeuw met een kasteel, dat in 1616 wordt vervangen door een landhuis, dat in 1746 opnieuw wordt vervangen, door het huidige landhuis. Rond het nieuwe landhuis ligt in 1750 een tweetal tuinen, één in de uiterwaard en één rond het huis.

In de uiterwaardtuin wordt na 1793 de zichtlaan verbreed tot een brede zichtas, ten westen waarvan een bos met een rondlopend slingerpad wordt aangelegd.

Het Huys ten Donck

Tegelijkertijd wordt ten zuiden van de dijk de eenvoudige, formele, geometrische tuin vervangen door een lange open zichtas, waarop dichtbij het huis een formele siertuin is geplaatst. Deze tuin wordt aan de oostzijde uitgebreid met drie bosvakken met een vijver, waaraan een ruïne werd geplaatst; een folly. De richtingen van de grenzen van deze uitbreiding weerspiegelen de verkavelingsrichtingen van het toenmalige boerenland.

Ten zuiden van deze tuin werd het landschapspark aangelegd, waarin agrarisch gebruik werd opgenomen in een landschappelijke, ontworpen context. Na 1900 komt rond het landschapspark beplanting, waardoor visueel contact met de omgeving wordt verbroken, opdat de illusie van oneindig landschap binnen het park kan ontstaan.

De cultuurhistorie van landgoed Huys ten Donck geeft een beeld van een lang proces van liefdevolle vormgeving, aanpassing, verandering en uitbreiding van wat ooit klein begon. Elke eigenaar drukte zijn stempel; het huidige landgoed is de weergave van al deze stempels. Daarbij is 'het geheugen' van het landgoed bewaard gebleven: elementen en structuren uit verschillende (stijl)perioden bepalen de ruimtelijke kwaliteit.

2.4. De kernen en de groei

In de eerste eeuwen was het water de vijand en de polder de wereld; de samenleving was klein en agrarisch. Aan de waterkant is niets veilig. Maar de polder moet het water wel kwijt: in de dijken zijn uitwateringen, die meestal beginnen als krekken en soms uitgroeien tot havens, sporen ervan zijn nog te vinden in Ridderkerk, Oude-Molen en Oostendam.

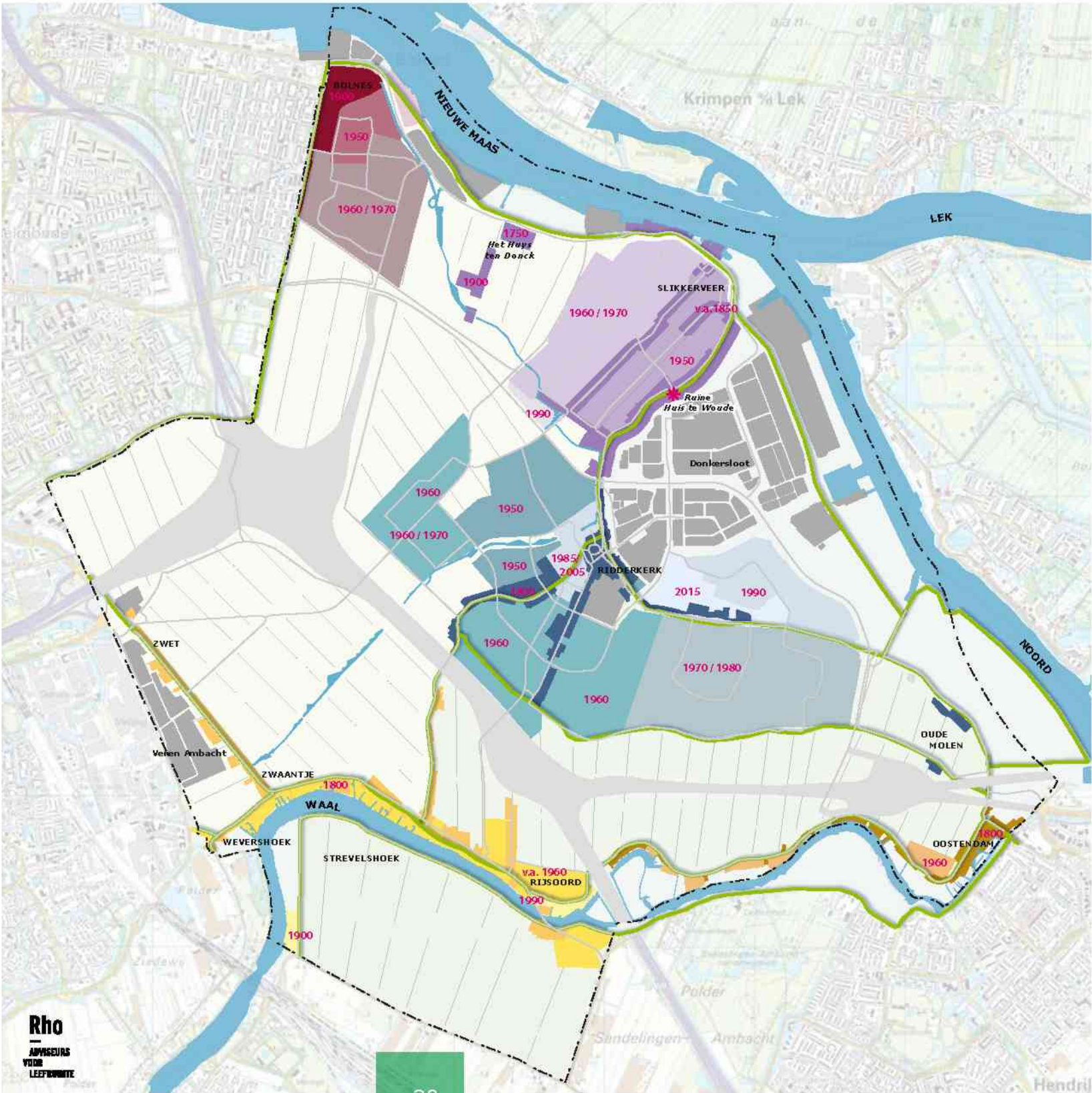
Tot ver in de 19de eeuw werd het leven in Ridderkerk bepaald door de landbouw en vlasbewerking.

In de 19^e eeuw, de eeuw van de schaalvergroting en de industrialisatie, komt de scheepsbouw op. Daarbij speelt de aanleg van de Nieuwe Waterweg (1870) een rol: ons gebied wordt bereikbaar voor grote schepen.

Als gevolg van de sterke opkomst van de Rotterdamse haven ontstond vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw langs de oevers van de Nieuwe Maas, de Noord en de Merwede een concentratie van scheepswerven en aanverwante industrieën zoals baggernijverheid, machinebouw en toeleveringsbedrijven.

In Bolnes, in de uiterwaard van de Nieuwe Maas, komen de werven van de Gebroeders Pot (1813). In de uiterwaarden van de Noord en de Nieuwe Maas bij Slikkerveer komen de werven van Smit Fopzn. (1835), Boele's Scheepswerven en Machinefabriek (1854, in 1898 verplaatst naar Bolnes) en de werf van De

DE KERNEN EN DE GROEI

	Bolnes
	Slikkerveer
	Ridderkerk
	Oostendam
	Rijsoord, Zwaantje, Zwet

Groot en Van Vliet (1910). De generatorenfabriek van Smit (nu Holec) begint in 1882.

Tot de jaren 80 van de 20ste eeuw bepaalde deze industrie het beeld van het buitendijkse gebied in Bolnes en Slikkerveer. Hierna verdwenen de werven grotendeels, met name als gevolg van concurrentie uit Aziatische landen.

De oude scheepswerven en buitendijkse gebieden zijn inmiddels deels omgevormd tot nieuwe woongebieden (Park Maasdonck, de Dam- en Schramlocatie en de Schans bij het drierivieren punt), een ontwikkeling die de komende jaren nog door zal gaan.

Een voorbeeld van deze transformatie waarbij de historische bebouwing bewaard is gebleven is de in 1931 gebouwde loods van de Transformatorenfabriek Smit & Co (Drierivierenlaan). In de loods die gebruikt werd voor de bouw van grote turbo generatoren zijn appartementen gerealiseerd.

Niet overal is overigens de watergebonden bedrijvigheid verdwenen. Zo maakt het bedrijf Nami Constructions B.V. gevestigd aan de Ringdijk, ter hoogte van de Randweg nog constructies voor offshore energiewinning.

De woonstad

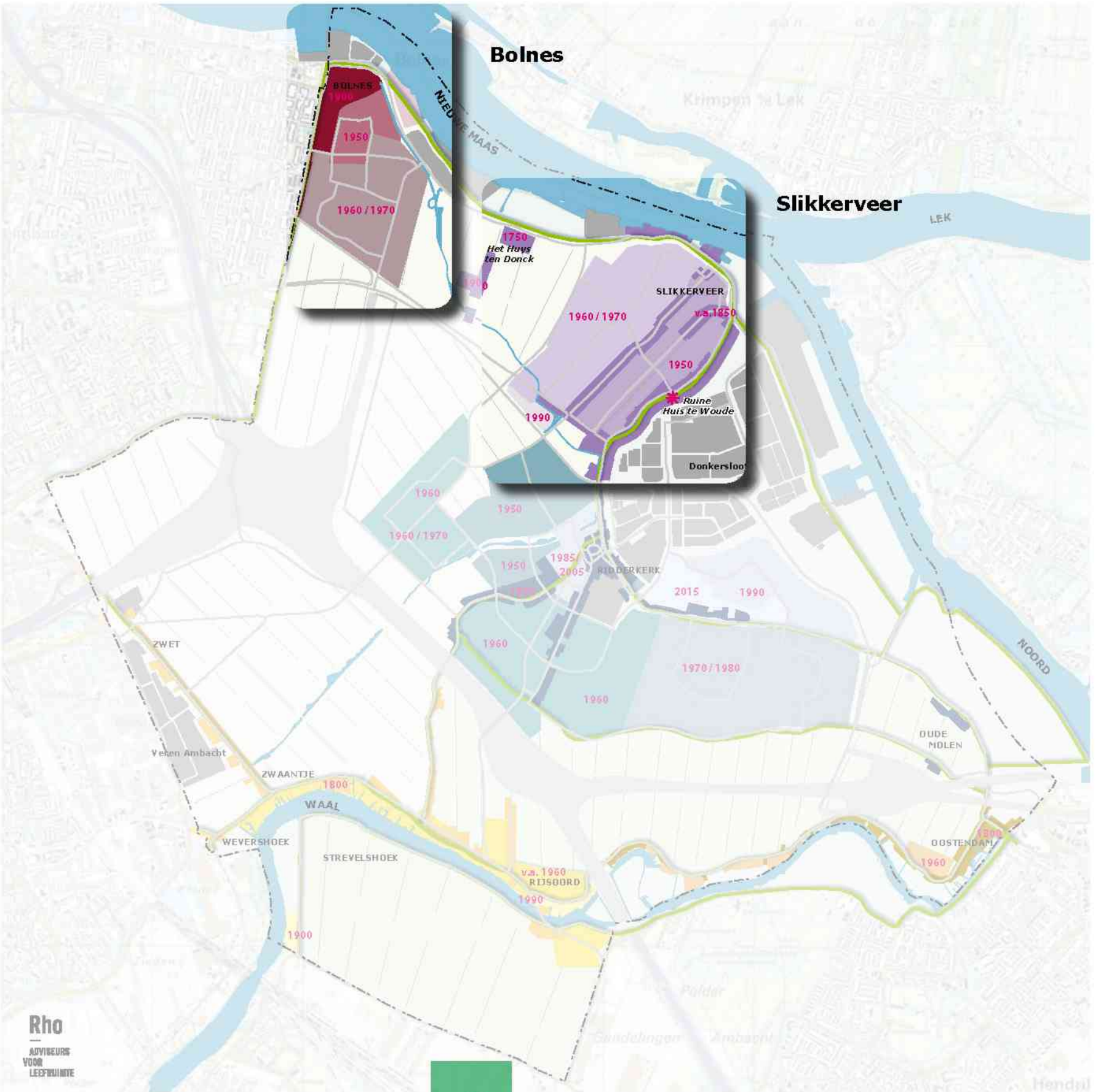
Tien kiemen heeft de gemeente Ridderkerk, die elk hun eigen geschiedenis hebben doorgemaakt. Het zijn (ga midden in de polder staan en kijk in het rond) Bolnes, Slikkerveer, Ridderkerk, Oude-Molen, Oostendam, Rijsoord, Strevvelshoek, Wevershoek, Zwaantje en Zwet. Zij beginnen alle op dezelfde wijze: als dijkdorpen of lintjes. Maar daarna gaat de groei verschillend, soms verklaarbaar, soms niet.

Bolnes

Bolnes begint als een dijkdorp aan de Ringdijk aan de Nieuwe Maas, aan de noordzijde van de polder Nieuw Reijerwaard en even ten oosten van de Bolnesse Kade, die de polder Oud Reijerwaard scheidt van de polder IJsselmonde.

In het begin van de 20^e eeuw worden woningen voor de werfarbeiders gebouwd, in de hoek waar de Bolnesse Kade (Dijkje) op de Ringdijk aansluit. Een tweede vooroorlogse uitbreiding, steekt een oude polderkreek over, die als watergang in het beginnende stedelijke weefsel wordt opgenomen.

Na de Tweede Wereldoorlog breidt Bolnes uit met gestapelde bouw langs de De la Reystraat. In de jaren '60 en '70 vindt uitbreiding plaats in zuidelijke richting Kievitsweg, eerst ten westen en dan, met hoogbouw, ten oosten van de Rijnsingel, de woningen gegroepeerd in rijen of clusters langs meanderende straten of woonerven. Aan de oostelijke rand staan hoge galerijflats: een afsluitende wand.

Bolnes vanuit het zuiden

Bolnes vanuit het zuiden

Slikkerveen vanuit het zuidwesten

Slikkerveen vanuit het zuidoosten

In de jaren '90 ten slotte is een aantal velden ontwikkeld in het hart van Bolnes en aan de rand (buitendijks). In deze gebieden is het orthogonale stelsel verlaten: het zijn clusters met een geheel eigen indeling, sfeer en architectuur.

Slikkerveen

Slikkerveen begint als een dijkdorp op de driesprong van de Noord, de Nieuwe Maas en de Lek, in de 14^e eeuw. Rond 1900 is Slikkerveen nog klein, wat agrarische bebouwing in de polder, enkele scheepswerven en arbeiderswoningen aan de buitenzijde van de dijk. Dan begint de uitbreiding in de polder. De eerste complexen worden gebouwd aan de oostzijde. In de eerste uitleg, tussen Stadhouderslaan en het oostelijk deel van de Benedenrijweg, bepaalt de oude polderverkaveling het patroon van de straten tussen de Willemstraat – de 'as' van dit deel van Slikkerveen – en de Ringdijk: lange rechte straten in noordoost-zuidwestelijke richting die vanaf de Ringdijk vrijwel ononderbroken doorlopen tot aan de Kievitsweg.

Vanaf de jaren '70 van de 20^e eeuw wordt ook het noordwestelijk deel in een aantal stappen bebouwd. De oude polderverkaveling heeft wel sporen nagelaten in het stratenpatroon, maar niet in de vorm van lange lijnen; alleen de richtingen zijn terug te vinden. Deze uitleg is ingedeeld in buurten in open en halfopen bouwblokken (wijkgedachte). De meest westelijke naoorlogse uitbreidingswijk uit de jaren '50-'60 kenmerkt zich door een ruime opzet, met de voor die tijd typerende rangschikking van stroken en halfopen bouwblokken, en veel openbaar groen.

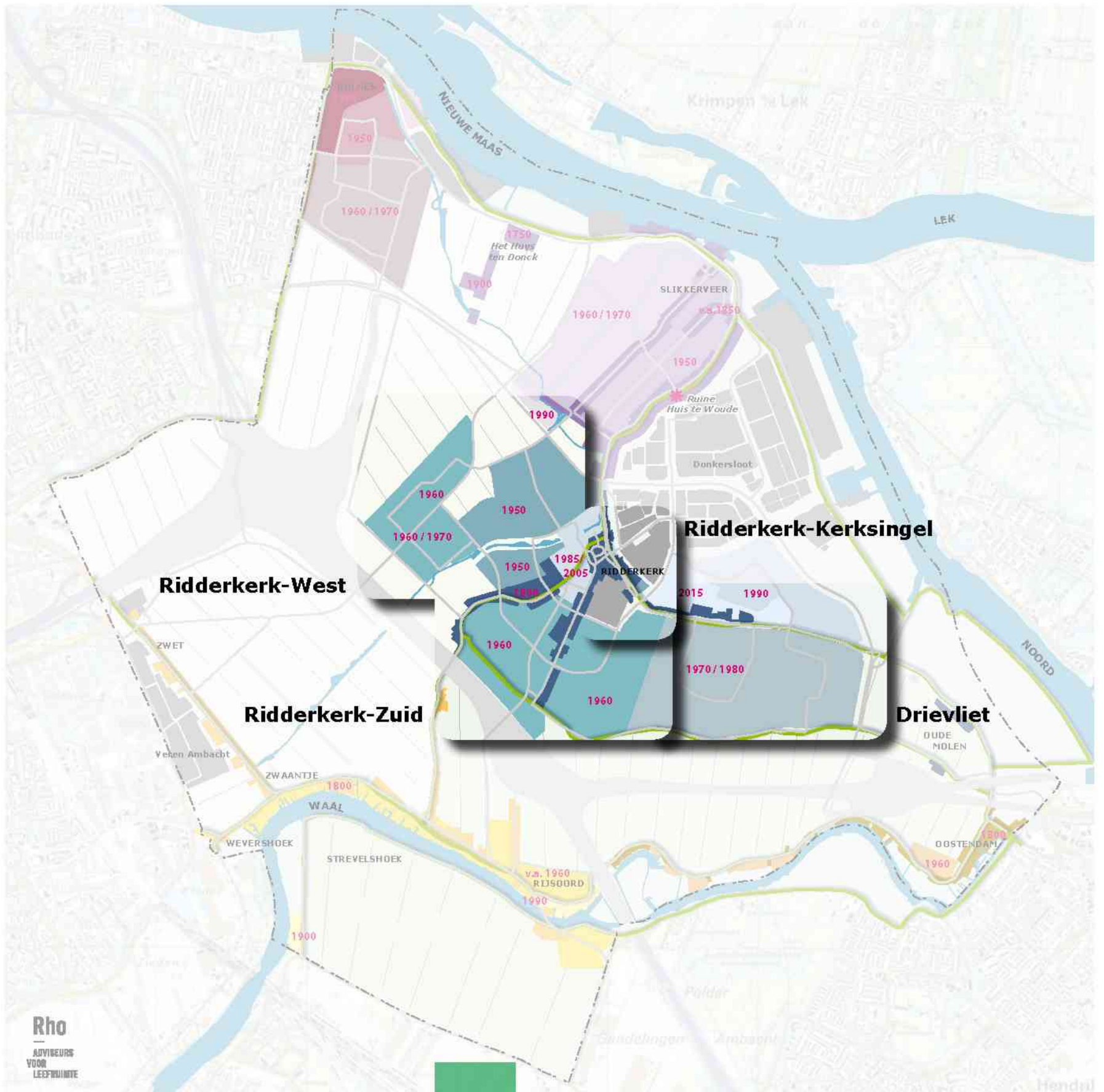
Het sluitstuk vormt de uitbreiding van circa 1990 ten zuiden van de Kievitsweg in een driehoekig stukje polder dat ontstond door de aanleg van de Rotterdamseweg, waarvan het tracé ter plaatse de verkavelingsrichting van de oude polder volgt. In deze driehoek heeft een zwembad gelegen; in het daarna gebouwde woonwijkje is de oorspronkelijke verkaveling niet meer herkenbaar, wel is de loop van de oude Blaakwetering (vervormd) opgenomen in de waterstructuur.

Ridderkerk

Ridderkerk begint rond 1500 als een herbouwproject: Riede, op de plaats waar het oude dorp (11^e eeuw) was weggespoeld. De Kerksingel – het hart van Riede – is nog gaaf aanwezig: een kroonjuweel ingebed in een omgeving waarin het verleden minder zichtbaar aanwezig is.

Kerksingel

Riede wordt gebouwd tegen de Ringdijk aan, op de plaats waar de Legendijk tussen de polder Oud en Nieuw Reijerwaard op de Ringdijk uitkomt. Even ten noorden van dat punt wordt de laatgotische Singelkerk gebouwd (1448), waar-

Ridderkerk vanuit het zuiden

omheen een ring van bebouwing komt - voor een deel boerderijen. Van daaruit wordt langs de dijken gebouwd - Ringdijk en Lagendijk: Ridderkerk is enige tijd een driepuntige ster, met een vierde punt in de polder, aan de Havenkade in de buitendijkse landen. Een vijfde punt wordt gevormd door de Kerkweg.

De Kerkweg vormt het hart van Oud-Ridderkerk: een ensemble van monumenten en historische gebouwen in een bijzondere stedenbouwkundige setting.

Voor de tweede wereldoorlog breidde Ridderkerk uit met een woonblokje tussen de Hovestraat, de Talmastraat, de Doctor Kuiperstraat en de Blaak. In de belijning daarvan is de richting van de oude polderverkaveling nog herkenbaar.

Na de oorlog wordt Ridderkerk in een aantal stappen uitgebreid: West, Zuid, Drievliet en Het Zand.

Ridderkerk-West

De uitbreiding begint in de naoorlogse jaren ten noorden van de Lagendijk in de polder Nieuw Reijerwaard.

Het gedeelte ten noordoosten van de Burgemeester de Zeeuwstraat is gebouwd eind jaren '50 en '60. De Blaak wordt in deze uitleg opgenomen als stadssingel met groene zomen.

In een volgende uitleg, jaren '60 begin '70, ten zuiden en westen van de Burgemeester de Zeeuwstraat en de Populierenlaan is de bebouwing ingedeeld in buurten, waarvan de richtingen ontleend zijn aan de richting van de oorspronkelijke polderverkaveling. De Blaak is hier een bescheiden gracht.

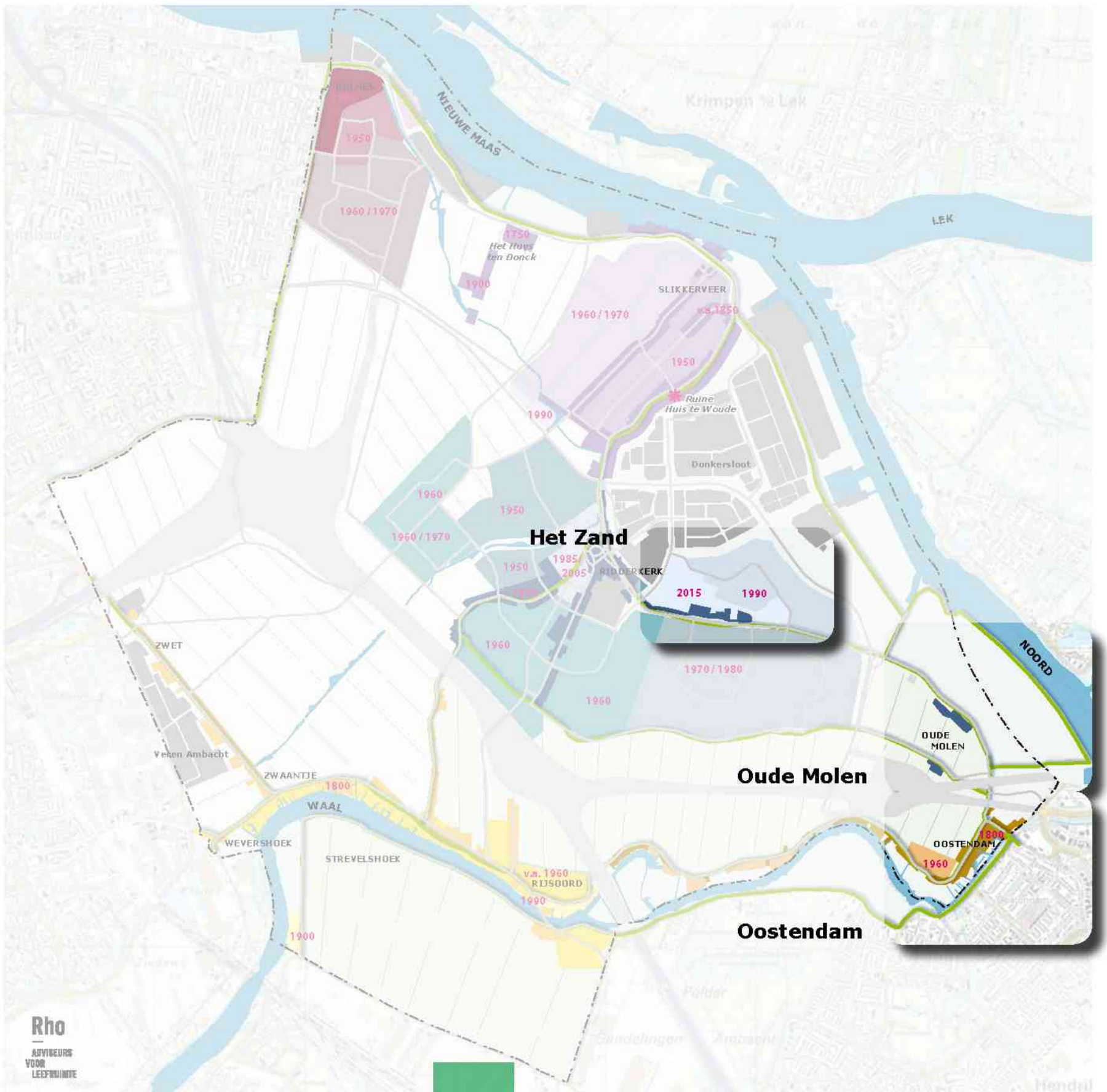
De Populierenlaan is opgezet als de entree van Ridderkerk vanaf de A16, met een poort in een wand van hoge, uit het groen oprijzende galerijflats, gevolgd door een groene allée. De flats staan aan (en evenwijdig aan) de oude polderweg Hogeweg - een echo van de oude polderverkaveling.

Zuid

De oude linten langs de Kerkweg en de Lagendijk delen Ridderkerk-Zuid in kleinere gebieden in, die in de jaren '60 in buurten bebouwd worden: de Tuinbuurt, de Schildersbuurt en de Schrijversbuurt. De richtingen van deze drie buurten zijn ontleend aan de oude polderverkaveling. De Schildersbuurt wordt aan de zijde van het Oosterpark afgezoomd met hoge galerijflats, die staan aan de als Oosterparkweg hernoemde oude polderscheiding Oudelandseweg.

Drievliet

In de jaren '70 en '80 is Drievliet gebouwd, tussen de Middenmolendijk (deel van de Ringdijk) en de Oudelandseweg, als een zogenoemde 'bloemkoolwijk'. In Drievliet is de vormende invloed van de polderverkaveling wel tot uitdrukking gebracht in de groenstructuur, maar niet in de wijkverkaveling. Vier noord-

zuidlopende groenzones met watergangen (zichtlijnen), die op de bestaande poldersloten geënt zijn, lopen vanaf de Middenmolendijk door tot aan het Oostenpark en delen drie buurten in: Vogelvliet, Molenvliet en Visvliet.

De polderverkaveling speelt wel een rol in het gelijktijdig ontwikkelde Oostenpark. De grens tussen park en Drievliet ligt globaal, maar niet precies op het tracé van de voormalige Oudelandseweg, die vroeger de polder Oud Reijerwaard in tweeën deelde.

Het Zand

Deze nieuwste uitleg vindt plaats in het voormalige buitendijkse gebied tussen de zeedijk en de Noord, in de oude polder Het Zand. Het noordelijk deel is begin jaren '90 gebouwd; het zuidelijk deel is in ontwikkeling. Enkele objecten herinneren aan het verleden: de Middenmolendijk en het Havenkanaal.

Oude-Molen

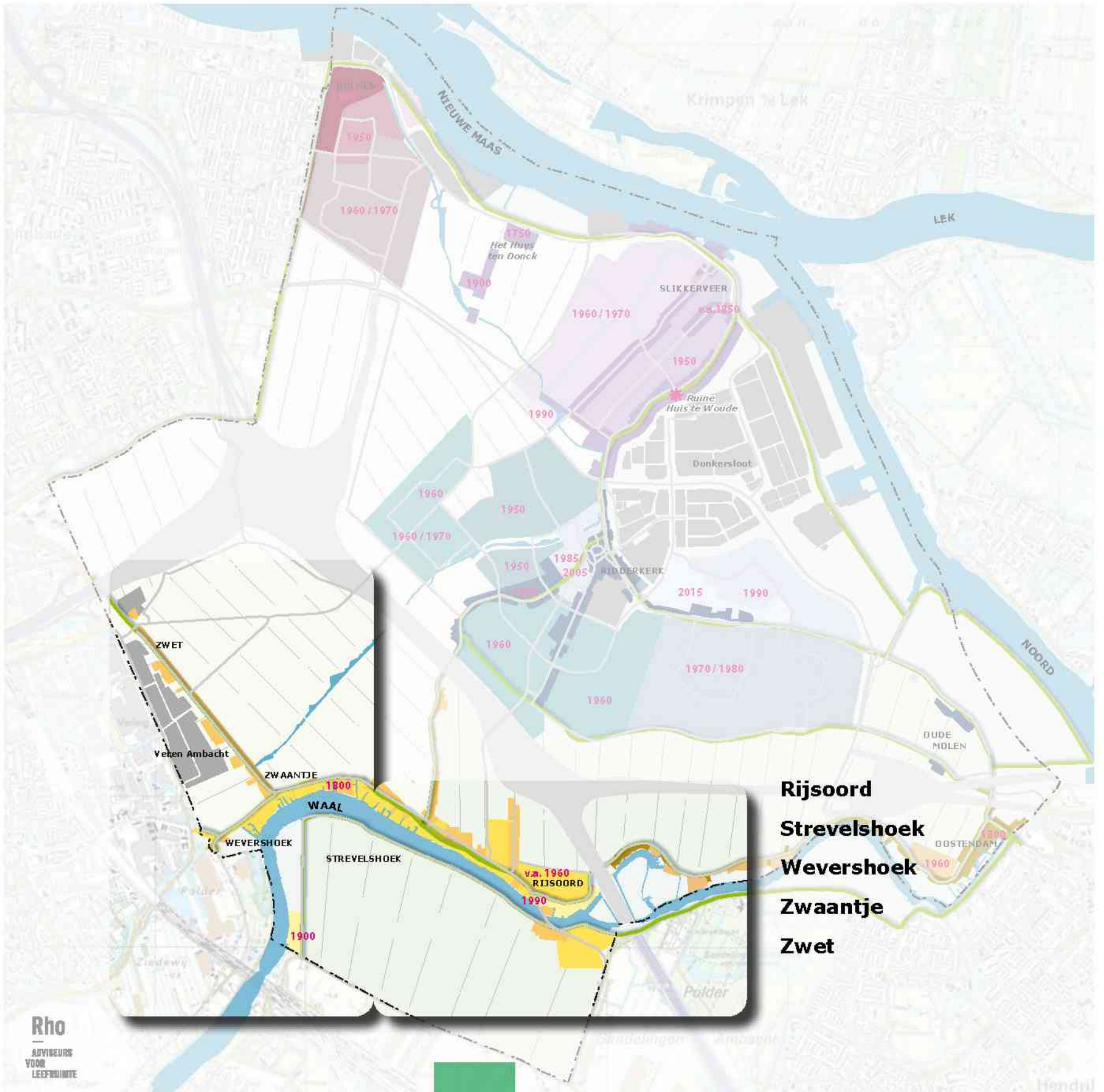
Het buurtschap Oude-Molen begint aan de Oostmolendijk, op een plek waar een buitendijkse kreek via het Molengat (de sloot langs de zuidzijde van de Crezée-polder) aansluit op de Noord. Ook is daar een uitwatering – door de zeedijk – van de binnendijkse dijsloot. Oude bebouwing is vervangen, maar veel is er niet bijgekomen.

Oostendam

De Oostendam zelf – de afdamming van de Waal – wordt tegelijk met de definitieve bedijking van de Zwijldrechtse Waard in 1331 gebouwd. Het deel van de Waal tussen de dam en de Noord werd ingericht als haven. Na de eerste bebouwing rond de dam en de haven, breidde het dorp zich uit aan de zuidzijde van de Pruiwendijk. In het verleden maakte de Damstraat deel uit van de belangrijkste waterkering van de Noord. Ook vormde de straat een belangrijke verbinding tussen Hendrik-Ido-Ambacht, Oostendam en het centrum van Ridderkerk. Daarom zijn de Damstraat en omgeving regelmatig aangepast.

Daarnaast heeft de aanleg van een nieuwe dijk op deltahoogte langs de Noord gezorgd voor het loskoppelen van Oostendam en de Waal ten opzichte van de Noord. Zowel de verbinding van de haven met de Noord als de waterkerende functie van de Damstraat zijn daardoor verloren gegaan.

De noordzijde van de Pruiwendijk bleef tot ruim in de 19^e eeuw slechts spaarszaam bebouwd. Naast akkerbouw en veeteelt, vormde ook de visserij en vervolgens de vlasteelt een belangrijke bestaansbron. Later deed ook de tuinbouw onder glas haar intrede onder meer op de buitendijkse gronden tussen de Pruiwendijk en de Waal.

Het woonbuurtje aan de Tarwestraat wordt gebouwd in het begin van de jaren '60 van de 20^e eeuw, en heeft een eenvoudige stedenbouwkundige opzet met een lang doorzicht door de Tarwestraat. Het groene beeld in de Tarwestraat wordt bepaald door groene voortuinen en hagen.

Rijsoord

Nabij een brug over de Waal – deel van de verbinding Rotterdam-Dordrecht – is Rijsoord rond de 15^e eeuw ontstaan als dijkdorp langs de Pruimendijk; vooral aan de Waalzijde. Als de Rijksstraatweg wordt aangelegd, met daarlangs een tramlijn, neemt ook de bebouwing toe. Rond die tijd wordt ook de Kerkweg vanuit Ridderkerk verlengd tot de Pruimendijk en bebouwd - de huidige Mauritsweg. Een groot deel van de Rijsoordse bevolking werkte in het vlas.

Op 15 mei 1940, vijf dagen na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, en naar aanleiding van het bombardement van Rotterdam, tekende generaal Winkelman, de bevelhebber van de Nederlandse strijdkrachten, de Nederlandse capitulatie in de Johannes Post School te Rijsoord.

Ten oosten van de Mauritsstraat is in de jaren '60 in de polder Oud Reijerwaard een aantal dorpsuitbreidingen gebouwd; de buurtjes hebben een eenduidige ruimtelijke opbouw. Er is vanuit westelijke naar oostelijke richting ontwikkeld.

Ten westen van de Mauritsweg is in de jaren '80 de Mauritshoek gebouwd, volgens de stedenbouwkundige principes van de jaren '80: straten met korte rechtstanden en hofachtige opstellingen ('bloemkoolwijk').

Het buurtje aan de Schalksedijkje en Sandelingeweg in de polder Sandelingen-Ambacht, ten zuiden van de Waal, heeft een geheel eigen karakter door de losere stedenbouwkundige opzet met bungalowwoningen op ruimte kavels.

De laatste projectmatige uitbreiding van Rijsoord is aan de zuidoostzijde gerealiseerd aan de Dominee van Allendorpstraat.

Strevelshoek

In de polder Rijsoord en Strevelshoek, onderdeel van de Zwijndrechtse Waard, ontstaat in de 14^e eeuw het buurtschap Strevelshoek, aan de dijk langs de zuidzijde van Waal. Het is nimmer gegroeid - tot op de huidige dag.

Wevershoek

Tegenover de Strevelshoek ligt, aan de Waalzijde van de Waaldijk en zich uitstrekkend tot aan de Gebroken Meeldijk in de polder IJsselmonde, het dijkdorp Wevershoek, dat stamt uit de 14^e eeuw.

Ridderster

Zwaantje

Waar de Pieterseliedijk in de polder Nieuw Reijerwaard 'afslaat' van de Waaldijk, dus vlak bij de Wevershoek, ligt Zwaantje, oorspronkelijk een lint van boerderijen aan de landzijde van de dijk, later verdicht tot een mengeling van woonbebouwing.

Zwet

Het buurtschap Zwet ontstaat in de 15^e eeuw aan de kruising van de westelijke dijk van Nieuw-Reijerwaard (nu Rijksstraatweg) met de Krommeweg, die twee verkavelingsblokken in de polder scheidt. De bebouwing staat voornamelijk aan de binnenzijde (de oostzijde) van de dijk. Van de Krommeweg is nog een klein fragment bewaard gebleven.

2.5. De Randstad

Rond Ridderkerk staat de tijd niet stil - alle kernen in de omgeving groeien en vormen samen een stedelijk weefsel, waarin een infrastructuur wordt ontwikkeld die de schaal van de oorspronkelijke kernen overstijgt. De gemeente Ridderkerk is onderdeel van de Zuidvleugel van de Randstad geworden.

In ons gebied hebben de groei van Bolnes, Slikkerveer en Ridderkerk, en de snelwegen een groot deel van de oorspronkelijke polders ingenomen en gefragmenteerd.

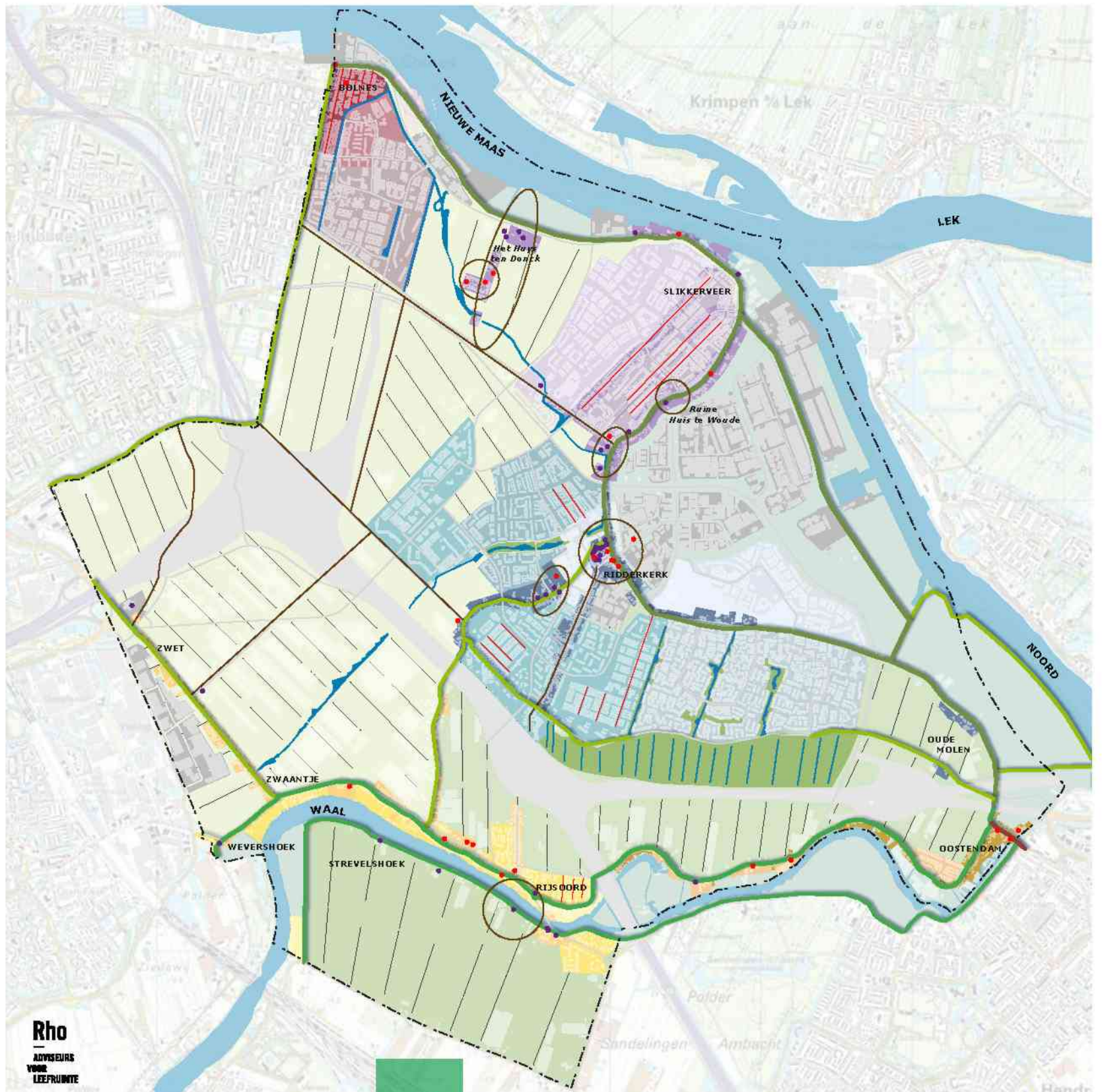
Vanaf 1977 is een deel van de polders Oud en Nieuw Reijerwaard aangewezen als Rijksbufferzone - bedoeld om verstedelijking in het landelijk gebied tegen te gaan en zo open ruimte tussen de stedelijke gebieden te bewaren. Maar dat heeft de groei van bebouwing niet tegengehouden: Oostendam en Rijsoord zijn uitgebreid en in de open polders zijn kassen gebouwd.

De rijksweg Rotterdam-Dordrecht (A16) wordt in 1928 aangelegd en vormt de eerste doorsnijding. De weg wordt evenwijdig aan de oude Hogeweg gelegd en buigt bij Oudelandseweg af, alvorens nabij Rijsoord over De Nes – een eilandje tussen twee lopen van de Waal – de polder Sandelingen-Ambacht in te gaan.

De A15 dateert van kort voor de Tweede Wereldoorlog en is even ten zuiden van de Oudelandseweg getraceerd.

Behalve de oppervlakte – de A16 is bij de Lagendijk 150 m breed en het knooppunt Ridderster is groter dan heel Bolnes – vormen de snelwegen met hun secundaire infrastructuur (Rotterdamseweg, A38 naar Bolnes) snijlijnen, die oudere structuurlijnen onzichtbaar maken en aanleiding geven tot verschillende ontwikkelingen ter weerszijden.

ERFGOED CULTUURLANDSCHAP EN HISTORISCHE STEDENBOUW

3

Ruimtelijk erfgoed Ridderkerk

Wat hebben we nog van het decor van het verleden? Welke onderdelen van het verhaal van Ridderkerk zijn nog als objecten, structuren of kenmerken in de ruimte waar te nemen? Wij maken de inventaris op uit het voorgaande hoofdstuk. De inventaris is ingedeeld in drie secties:

- de polders en de lange lijnen;
- de stedelijke gebieden;
- de ensembles en bijzondere objecten.

Dit is het materiaal voor het erfgoedbeleid.

1. Polderfragmenten

2. Lange lijnen

Dijken

- Zeedijk
- Oostendam
- Waaldijken
- Polderdijken

Water

Wegen

Verkavelingsrichting

- landelijk gebied
- stedelijk gebied
- water

3. Stedelijke gebieden

Historische buurten

4. ensembles en objecten

- ensemble

Monumenten

- gemeentelijk monument
- rijksmonument

3.1. De polders en de lange lijnen

De ondergrond van Ridderkerk – de verdrinken toendra – is tot de huidige dag bepalend voor de hoofdrichtingen van Nederland: hoog in het oosten, laag in het westen, van oost naar west stromende rivieren, en een noord-zuidgerichte kustlijn. De oude rivierduinen in ons gebied zijn er nog: de donken van Huis ten Donck en Bolnes. Een groot deel van de bewoonde landschappen uit de perioden die daarop volgen is weer verdwenen; de zee en de rivieren hebben ze opgeruimd. Maar in de ondergrond zitten nog sporen van de eerste ontginners - de archeologen graven ze op.

Van de zich steeds verleggende rivieren zijn de Waal, de Nieuwe Maas en de Noord bewaard gebleven.

De polders

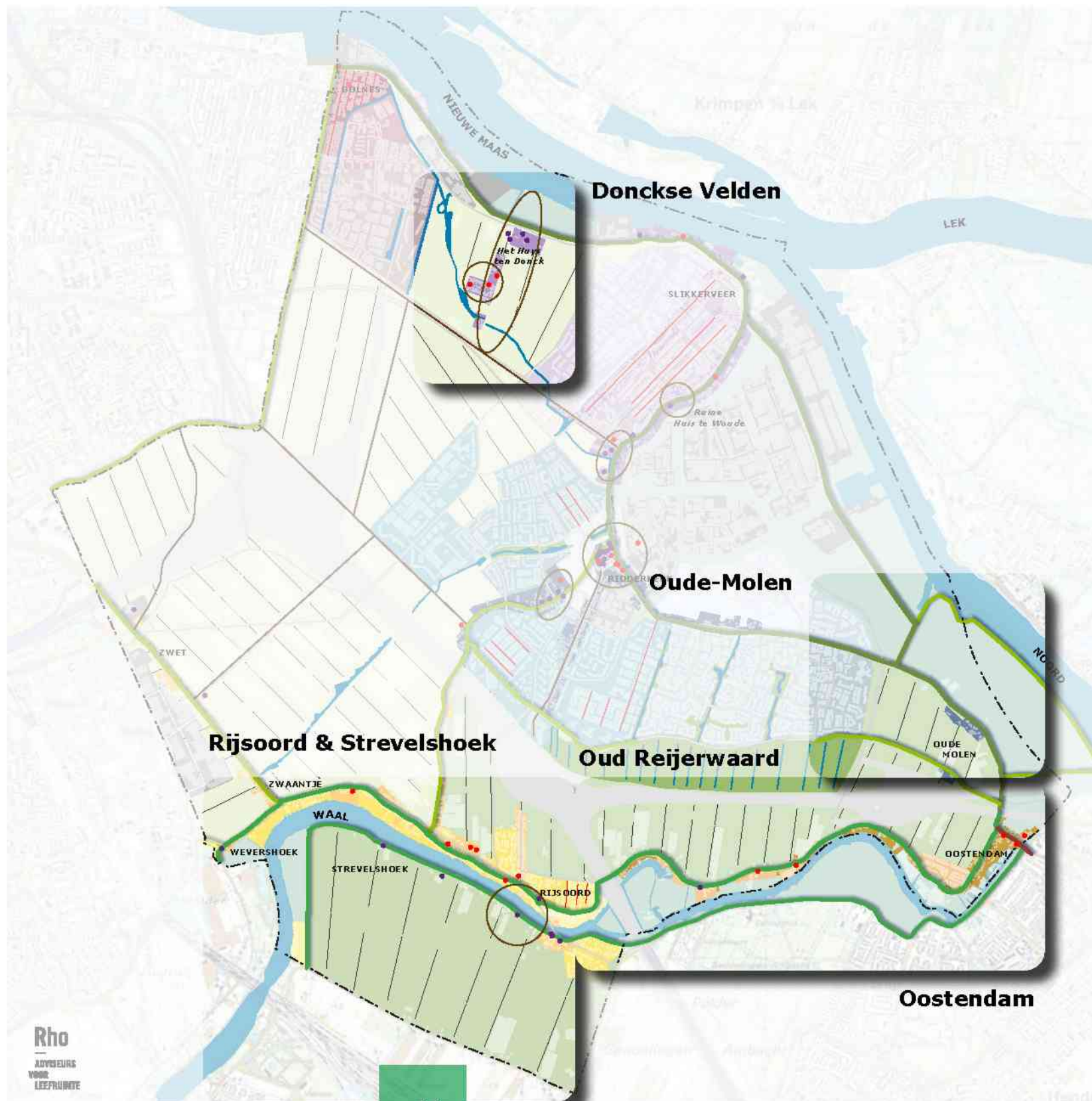
De polders zijn voor een groot deel ingenomen door stedelijke gebieden. In de verstedelijking is de oorspronkelijk alleen door dijken onderbroken doorgaande ruimte van de polders gefragmenteerd geraakt. De fragmenten vormen 'kamers' met verschillen in maatvoering en vormgeving. De polderrestanten bewaren het geheugen van de voormalige Riederwaard en Zwijndrechtse Waard niet in hun maat en schaal, maar wel in hun structuur - met name in de richtingen die 'doorwerken' in de stedelijke gebieden.

Niet alle polderrestanten dragen bij aan de herkenbaarheid van het verleden van onze gemeente; vijf polderfragmenten vormen een waardevol bestanddeel van het 'verhaal van Ridderkerk'.

Donckse Velden

In de landelijke omgeving van Het Huys ten Donck vertellen de Blaakwetering, het vrijliggende landgoed, de groene dijk en de groene uiterwaard, en het wijkje

ERFGOED CULTUURLANDSCHAP EN HISTORISCHE STEDENBOUW

Donckse Velden het historische verhaal. De groene 'wanden' langs de stadsranden van Bolnes en Slikkerveer werken mee om dit fragment een eigen groene lijst te geven; de open ruimte maakt de samenhang zichtbaar.

Omgeving Oude-Molen

De omgeving van Oude-Molen is een betrekkelijk gaaf stuk van de polder, waarin de dijk, het buurtschap en de (ternauwernood waarneembare) afwatering het verhaal vertellen. De betekenis van de Oudelandseweg in dit fragment is gering. Dit polderfragment krijgt zijn eigen karakter door de groene wanden van Drievliet en de A15, en de openheid van de Crezéepolder en het land daarachter.

Polder Oud Reijerwaard nabij Oostendam

Van de polder Oud Reijerwaard is nabij Oostendam een fragment over waaruit de 'verte' geheel verdwenen is: dit fragment is omgeven door 'wanden' van bebouwing of opgaande beplanting. Door de bebouwing van de Tarwestraat is ook de zichtbare band tussen het dijklint en het achterland deels verdwenen. Het verhaal van het ontstaan van ons gebied beperkt zich tot het lint aan de Pruiwendijk zelf.

Polder Oud Reijerwaard tussen Rijsoord en Oostendam

Tussen Rijsoord en Oostendam is een polderfragment bewaard gebleven met relatief grote maten, weinig bebouwing aan de binnenzijde van het lint, en een afwisseling van verdichting en openheid in de uiterwaard. De achtergrond van het lint is aan de noordzijde de beplanting van het Oosterpark, aan de zuidzijde de ruimte van de polder Sandelingen-Ambacht.

Polder Rijsoord en Strevelshoek

Ten zuiden van de Waal wordt in de open polder Rijsoord en Strevelshoek het Waalbos gerealiseerd - deze polder verkeert in een landschappelijke overgangperiode. De maat van de polder, hetzij als vergezicht, hetzij als zichtlijn, bepaalt het historische karakter.

De lange lijnen

De belangrijkste historische structuurcomponenten zijn de lange lijnen: polderdijken en -kaden, de polderwegen en de verkavelingsrichtingen in relatie tot de bebouwing.

De grote lijnen in het landschap zijn uitgezet bij de vastlegging en de ontginning van dit grondpatroon: de dijken en de dammen. Hoog zijn de dijken die ook nu nog beschermen tegen de rivieren met hun wisselende waterstanden, lager de binnenpolderdijken. De rivierdijken (vroeger zeedijken), hebben een asymmetrisch profiel: hoge buitendijkse gronden, lage gronden binnen de polder; een steil talud aan de polderzijde, een flauw talud naar de rivier. Binnen de polder zijn de dijken lager met steile taluds.

De tracés van de dijken zijn een echo van de toenmalige loop van de rivieren: een momentopname die definitief werd. Binnen de dijken vormen de kreekrestanten (deels nog in hun oorspronkelijke vorm, deels aangepast) en de polderdijkjes een tweede generatie van grote lijnen. De derde generatie van grote lijnen omvat de 'blokken' waarin de polder Nieuw Reijerwaard is ingedeeld, en de kavelrichtingen daarbinnen, en de oudste wegen, die over de blokgrenzen lopen.

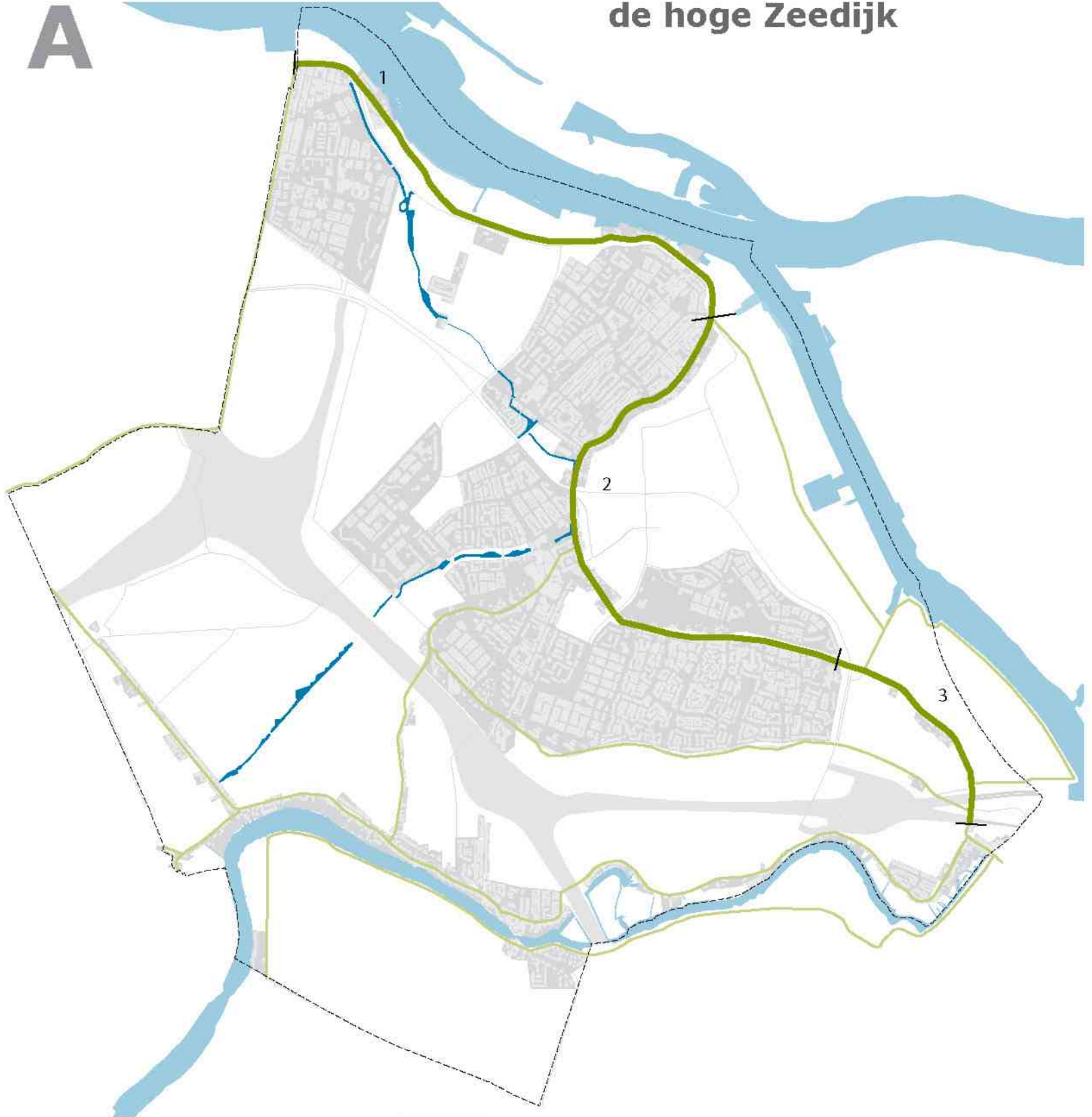
De oudste dijklinten in ons gebied zijn geënt op deze grote lijnen. De dijklinten variëren op vier typen (A t/m D), daarnaast zijn typerende bebouwingslijnen ontstaan langs de oudste polderwegen (E). Tenslotte vormen de Blaak en de Blaakwetering lange lijnen in ons gebied die een restant zijn van de waterhuishouding van vóór de inpoldering.

De lange lijnen zijn:

- A. de hoge Zeedijk (Ringdijk, Westmolendijk, Middenmolendijk, Oostmolendijk);
- B. de dam in de Waal (Oostendam);
- C. de dijken van de Waal (Pruimendijk, Waaldijk, Waalweg);
- D. de polderdijken (Bolnesse kade, Oudelandseweg, Lagendijk, Pieterseliedijk);
- E. de polderwegen (Kruisweg, Kievitsweg, Voorweg, Hogeweg, Kerkweg);
- F. polderkreken Blaak en Blaakwetering.

A

de hoge Zeedijk

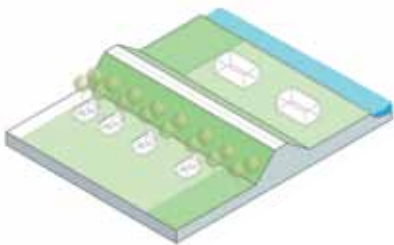

A. De hoge Zeedijk

De historische hoge Zeedijk heeft van oorsprong een asymmetrisch profiel, met een steil binnentalud en een flauwer buitentalud; de buitendijkse gronden liggen hoger dan de binnendijkse. Door dijkverzwaring is dit profiel op veel plaatsen veranderd; waar bebouwing op of in de dijk aanwezig was, is deze verdwenen. Alleen in Slikkerveen en Ridderkerk, waar de dijk niet verzwared is, bestaan nog delen van het oorspronkelijke profiel.

Kenmerkend voor een groot deel van de Zeedijk is de dubbele route: een weg op de kruin en een weg aan de teen aan de binnenzijde. Deze dubbelstructuur loopt over het gehele tracé van Bolnes tot Ridderkerk, en vormt de basis voor de waarneembaarheid en daarmee herkenbaarheid van de dijk. Groen komt in verschillende gedaanten voor op en aan de dijk: polders en uiterwaarden ter weerszijden, gras op de taluds, en plaatselijk boombeplanting op de dijk. De historische bebouwing aan en op de Zeedijk bestaat hoofdzakelijk uit individuele panden

1a

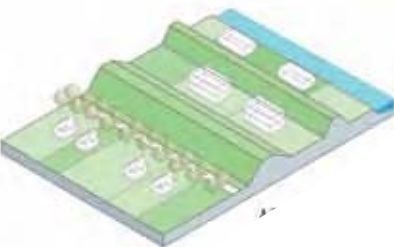

In de Zeedijk is een drietal 'vakken' te onderscheiden, die elk op eigen wijze het profiel typeren: de verzwaaarde dijk van Bolnes en Slikkerveen, de oude dijk in Slikkerveen en Ridderkerk, en de verzwaaarde Oostmolendijk.

1. De verzwaaarde dijk in Bolnes en Slikkerveen

In het vak tussen Bolnes en Slikkerveen (Sophiastraat) is bij de dijkverzwaring zowel aan de voet, als op de dijk veel verdwenen.

1b

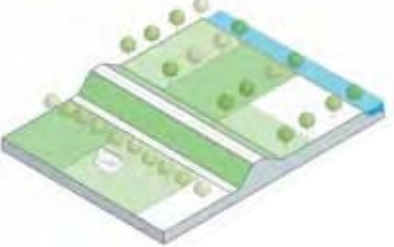

1a - In het vak in Bolnes tussen het Dijkje en de Dintelstraat is het oude dijklint Bolnes verdwenen. Buitendijks staat nu bedrijfsbebouwing (grote gebouwen) op de hoge gronden; een deel van het voormalige terrein van de voormalige Boelewerf is getransformeerd tot woongebied.

Tussen dijk en bebouwing ligt een groene zone. Vanaf de dijk is uitzicht over het woongebied.

1b - Ten zuidoosten van de Boelewerf is de Ringdijk verlegd. De oude dijk is nog herkenbaar in het groene talud langs de Benedenrijweg.

1c

1c - Voorbij de Dintelstraat, waar de Blaakwetering aftakt vanaf de dijksloot, tot aan de Randweg van Slikkerveen, heeft de verzwaaarde Ringdijk een groen profiel: bos en bosschages aan de buitenkant, een groen gebied en Het Huys ten Donck aan de binnenkant. De dijk vormt (voor langzaam verkeer deelnemers) een tribune, vanwaar wel het groene gebied, maar niet de Nieuwe Maas zichtbaar is.

1. De hoge Zeedijk van west naar oost

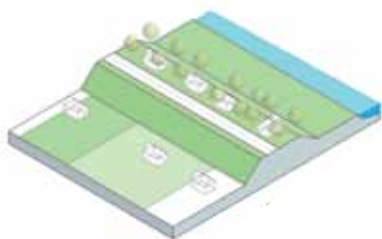
2. De oude dijk in Slikkerveen en Ridderkerk van noord naar zuid

3. Oostmolendijk

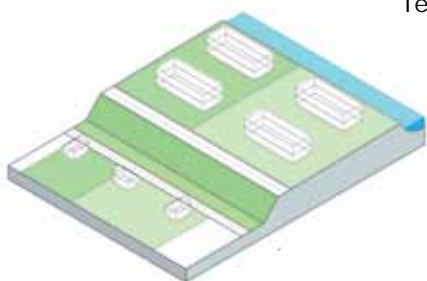

1d

1d - Tussen de Randweg en de Sophiastreet in Slikkerveer is de Ringdijk aan de binnenzijde verzwaard; de historische dijk is daarin opgenomen. Aan de buitenzijde staan nog de statige historische rederijwoningen, met de achterzijde naar de rivier, op ophogingen aan de dijk. Hier staan ook grote oude bomen. Bijzonder is daar de relatief klein schaal van de bebouwing, waar tussendoor de Nieuwe Maas zichtbaar is.

1e

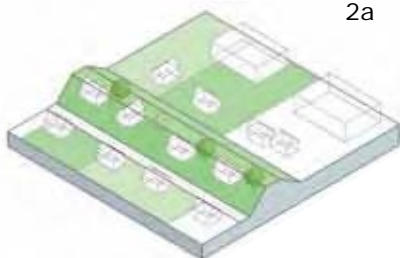

1e - Tussen de Willemstraat en De Schans (vanwaar de verzwaarde dijk op het tracé van de dijk om de polder Donkersloot verder gaat) staat de (vroeg 20e-eeuwse) binnendijkse woonbebouwing met de voorzijde naar de dijk. Buitendijks staan bedrijven, eveneens op opgehoogd terrein. Ertussendoor is de ruimte van de rivier zichtbaar (het water niet).

2. De oude dijk in Slikkerveer en Ridderkerk

Tussen de Schans en de Oostmolendijk in Ridderkerk heeft de dijk zijn onverzwaarde profiel (dat niet overeenkomt met het oudste profiel: er is steeds aangepast). Vrijwel overal is het doorgaande karakter herkenbaar, gevormd door een smalle weg op de kruin en steile taluds. Op dat profiel is een verscheidenheid van vormen gegroeid, opgebouwd uit steeds dezelfde elementen van (meestal kleinschalige) bebouwing (op, in of onderaan de dijk), boombeplanting en (vaak groene) taluds.

2a

2a - Tussen De Schans en de Kievitsweg vormt de oorspronkelijke Ringdijk een ensemble in Slikkerveer. De dijk ligt in het land; hier begint aan de buitenzijde de polder Donkersloot. De historische asymmetrie in het profiel heeft de vorm van verschil in vorm van de bebouwing ter weerszijden. In het noordelijk deel staan nog enkele dijkwoningen aan de kruin, zowel binnen- als buitendijks. Verderop staan aan de binnenzijde aan de voet oude arbeiderswoonblokjes; zij keren hun voorkant naar de dijk; opmerkelijk is een serie klokgeveltjes aan de Benedenrijweg. Aan de buitenzijde staan individuele woningen in tuinen, op wisselende afstanden van de dijk. Hier liggen ook de resten van Huis te Woude.

Ook de bomen aan de binnenzijde van de dijk dragen bij aan de asymmetrie.

2b

2b - Eveneens een cultuurhistorisch ensemble is het oude polderfragment tussen de Kievitsweg en de Rotterdamseweg, met twee monumentale boerderijen (1610 en 1786) en een monumentaal dwarshuis (1868), omringd door open land. Hier komen de historische Kievitsweg en de Blaakwetering aan de Ringdijk. Ter plaatse van de Rotterdamseweg is een

'gat' in de dijk: de Rotterdamseweg snijdt op maaiveld door de dijk en de dijkroute voert op een viaduct over de Rotterdamseweg.

2c - Tussen de Rotterdamseweg en de Sint Jorisstraat staan dijkhuizen ter weerszijden van de weg op de kruin; historische bebouwing gemengd met nieuwere gebouwen. Het talud van de Ringdijk is door bebouwing niet zichtbaar, tussen de huizen door is hier en daar zicht op de bebouwing in het lage land ter weerszijden.

2d - Twee onderbrekingen geven, als in een panorama, zicht op historische delen van Ridderkerk.

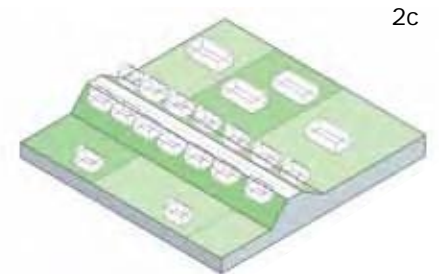
De eerste ligt tussen de Doctor Kuypersstraat en de Blaak. Daar komt de oude kreek de Blaak aan de Ringdijk: bebouwing staat op de dijk aan de buitenzijde, aan de binnenzijde is over een groen talud zicht op de lange ruimte van de Blaak, die is vormgegeven als een parksingel.

2e - Een tweede onderbreking bevindt zich ter plaatse van de Kerksteeg en Sint Jorisstraat: de oude kern van het dorp Ridderkerk, op het punt waar de Oude Lagendijk uitkomt op de Ringdijk. De Sint Jorisstraat is de oude Lagendijk, de scheiding tussen de polders Oud en Nieuwe Reijerwaard. Vanaf de Ringdijk is zicht op de historische bebouwing aan de Benedenrijweg, onder aan de dijk. De daarachter gelegen Kerk singel (het oude Riede) is aan het zicht onttrokken.

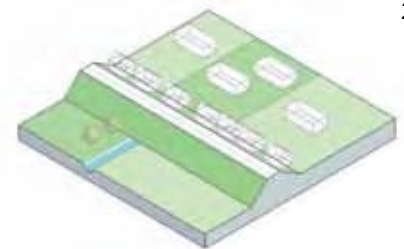
2f - Ten zuiden van de Sint Jorisstraat toont de Westmolendijk een staalkaart aan variaties op het prototype van de Ringdijk: de stedelijke variant (huizen ter weerszijden op de dijk), een variant met alleen huizen op de dijk aan buiten- dan wel binnenzijde, en achterzijden van bedrijven onderaan de dijk).

De Vondellaan/Donkerslootweg veroorzaakt een 'gat': de Westmolendijk is weggegraven.

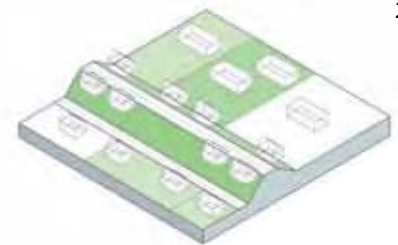
2g - Ten zuiden van de Vondellaan/Donkerslootweg heeft de Middenmolendijk nog wel het historische profiel, maar is de bebouwing aan de binnenzijde verdwenen om plaats te maken voor de Vlietlaan. Aan de buitenzijde staan zowel woningen op de dijk (verspreid) als onderaan de dijk, en daar zowel direct aan de teen als op enige afstand. Tussen Molenvliet en Visvliet is de dijk afgegraven om een ruimtelijke relatie te leggen tussen de wijken Het Zand en Drievliet.

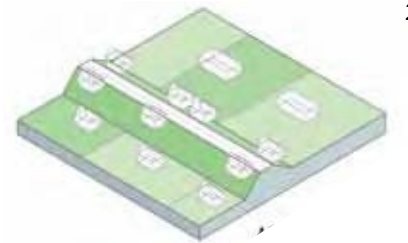
2c

2d

2e

2f

2g

2h

2h - Tussen de Visvliet en de Rotterdamseweg ligt de Middenmolendijk als een relict tussen de Vlietlaan en de nieuwe bebouwing van Het Zand. De Rotterdamseweg vormt een 'gat'. Ten oosten ervan sluit de verzwaarde waterkering (op het tracé van de voormalige Veerdam) aan op de Oostmolendijk, die ook deel uitmaakt van de primaire waterkering.

3

3. De Oostmolendijk

Aan begin en eind van de Oostmolendijk heeft de dijkverzwaring het profiel van de oude dijk geheel vervangen door flauwe groene taluds. Ter hoogte van de kassen aan de buitenzijde bestaat het oude talud nog aan de buitenzijde. Ter plaatse van Oude-Molen ligt de verzwaring aan de buitenzijde en herinnert het binnentalud nog aan de historische dijk. Oude-Molen bestaat uit (merendeels niet historische) bebouwing onderaan de dijk. De voormalige sluis bestaat nog wel als afwatering, maar is nauwelijks herkenbaar. De buitendijkse kreek en de daarlangs liggende kade zijn nog herkenbaar.

De A15 heeft de Oostmolendijk weggevaagd. Daardoor is het punt, waarop vanuit deze dijk de Oostendam gelegd is in het stroombed van de Waal, vrijwel onherkenbaar geworden (het is er nog wel).

B. De Oostendam

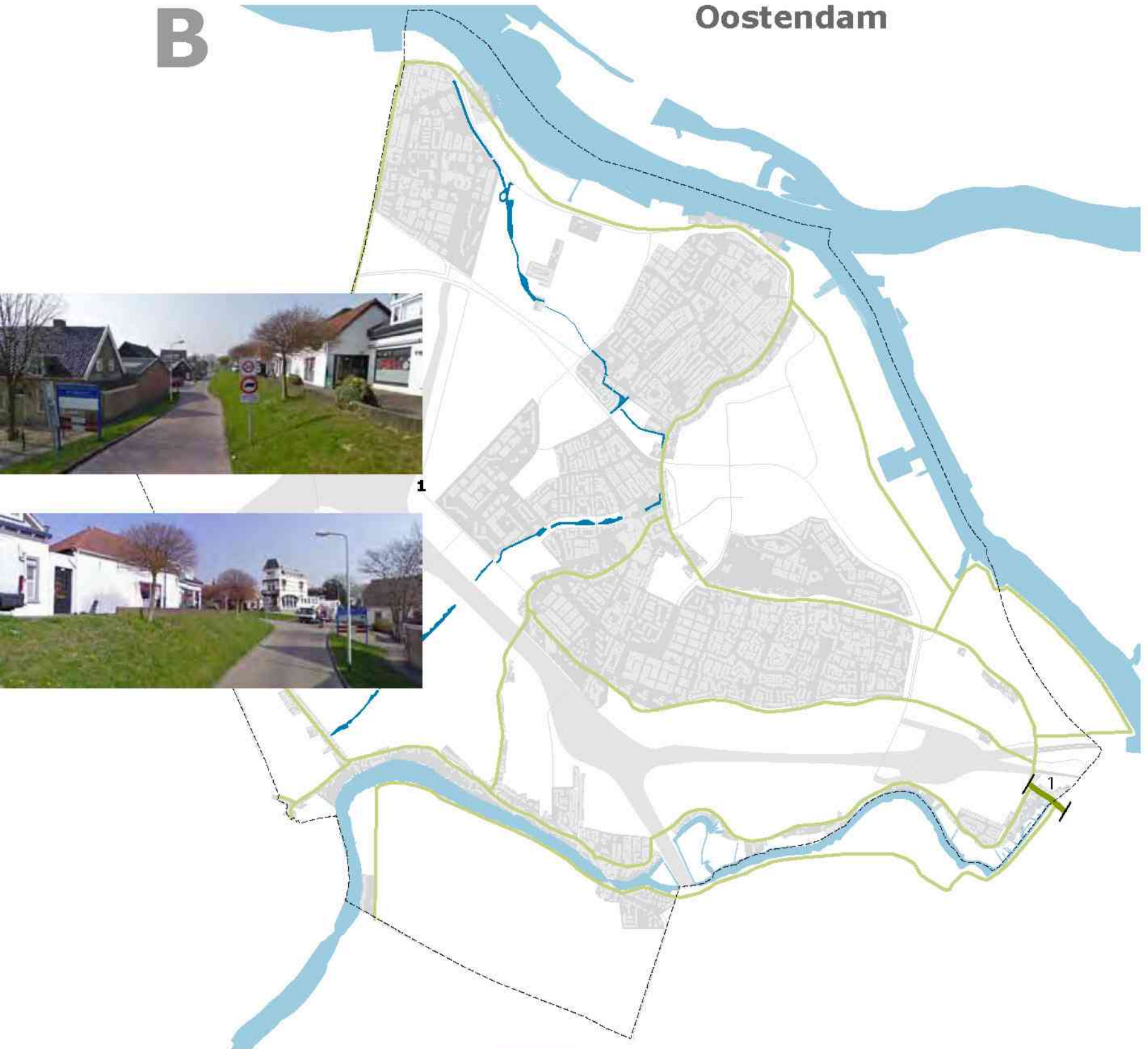
Het historische karakter van de oostelijke dam in de Waal, de Oostendam uit 1432, wordt vooral bepaald de hooggelegen Damstraat boven de laaggelegen Damweg, het hoogteverschil tussen de bebouwing ter weerszijden, en de verschillende bebouwingstypen: aaneengesloten (maar wel individuele) dijkhuizen op de dijk aan de buitenzijde, en woningen in een iets lossere setting (soms met tuinen) onderaan de dijk aan de binnenzijde.

C. De dijken van de Waal

Het bijzondere historische profiel van de Pruimendijk hangt samen met de ontstaanswijze: het was de buitendijk van de Zwijndrechtse Waard, de polder ten zuiden van de Waal. De Waal ligt dus binnen de dijk; de zuidzijde van de Pruimendijk is de oorspronkelijke binnenzijde van de dijk. Het is een relatief lage dijk, met aan beide zijden een steil talud. Kenmerkend is de aanwezigheid van woonbebouwing aan de binnenzijde, in de uiterwaard van de Waal, met tuinen aan de waterkant, tegenover agrarische bebouwing aan de buitenzijde in de polder oud Reijerwaard.

B

Oostendam

1a

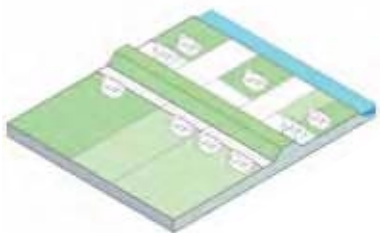
1b

2

2

3

In de Pruiwendijk, het verlengde daarvan (Waaldijk) en de zuidelijke dijk bij Rijsoord (Waalweg) is een vijftal vakken te onderscheiden: de omgeving van Oostendam, tussen Oostendam en Rijsoord, Rijsoord zelf, tussen Rijsoord en Zwaantje, en de Waalweg.

1. Oostendam

Aan beide zijden van de dijk staan verschillende generaties van woon- en bedrijfsbebouwing op de dijk of onderaan de dijk, niet ver van de teen.

De dichtheid varieert aan beide kanten, evenals het doorzicht en de achtergrond: afwezig, tuinen, of de ruimte van de polder.

1a - In het oostelijk deel is er zicht op de polder en de tuinen aan de Waal.

1b - In Oostendam zelf is het zicht beperkt tot tuinen en achterliggende bebouwing.

2. Oostendam - Rijsoord

Tussen Oostendam en Rijsoord bestaat een bijzondere afwisseling van verdichting en openheid - zo, dat op een aantal plaatsen verdichting aan de uiterwaard staat tegenover openheid in de polder en omgekeerd. De Pruiwendijk slingert ten opzichte van een slagenverkaveling; de boerderijen zijn nu eens evenwijdig aan de verkaveling, dan weer evenwijdig aan de weg gebouwd. De open ruimte in de polder is relatief klein en loopt uit in de berm van de A15. De achtergrond wordt gevormd door de rijksweg en de boombeplanting van het Oosterpark.

Tussen de bebouwing en de Waal liggen kleine akkers en weiden. Zo nu en dan is de Waal in zicht.

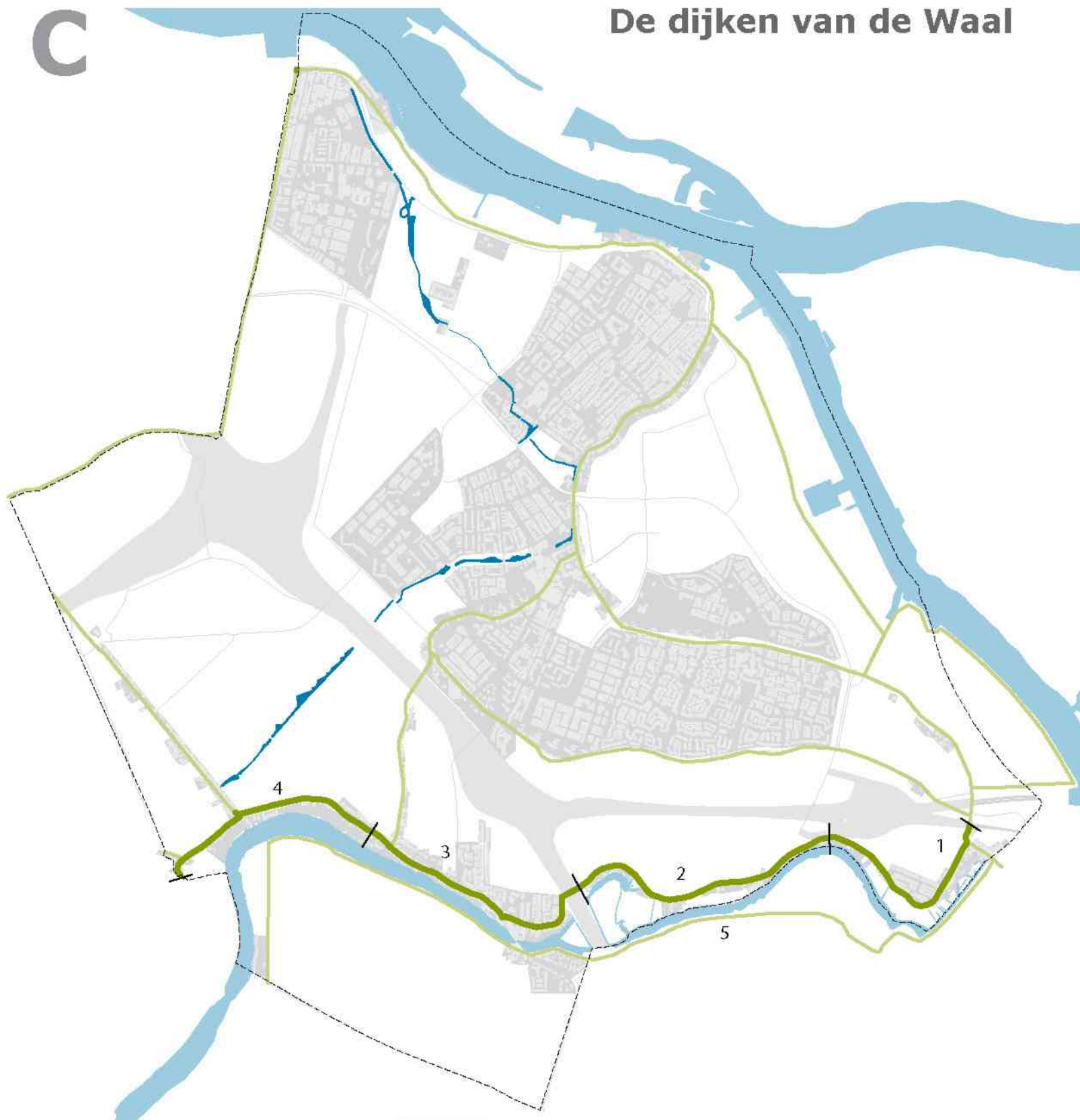
3. Rijsoord

Rijsoord is ontstaan als dijkdorp langs de Pruiwendijk; vooral aan de noordzijde. Aan de Waalzijde staat de bebouwing - gemengd historisch en hedendaags - op het niveau van de kruin, aan de noordzijde afwisselend op en onderaan de dijk. Opmerkelijk is de voormalige boerderij op de hoek van de Linnenstraat, die op kruinniveau staat.

Ten westen van de brug over de Waal heeft de Rijksstraatweg de achtertuinen 'afgesneden'.

C

De dijken van de Waal

4

4. Rijsoord - Zwaantje

Tussen de Lagendijk en de Noldijk zet zich de dichte bebouwing op het niveau van de dijkkruin door; aan de noordzijde is de bebouwing schaars, zowel op, als in (halverwege) als onderaan de dijk.

5

5. Waalweg

Aan de zuidkant van de Waal staat aan de Waalweg tussen Rijsoord en Wevershoek (Strevelshoek) voornamelijk agrarische bebouwing op de poldervloer, met grote tussenruimten, en tegen de achtergrond van een grote open ruimte. In Hendrik Ido Ambacht strekt deze dijk zich verder uit als Achterambachtseweg, Dorpsstraat en Kerkstraat tot aan de Oostendam.

1. Oostendam

Rijsoord

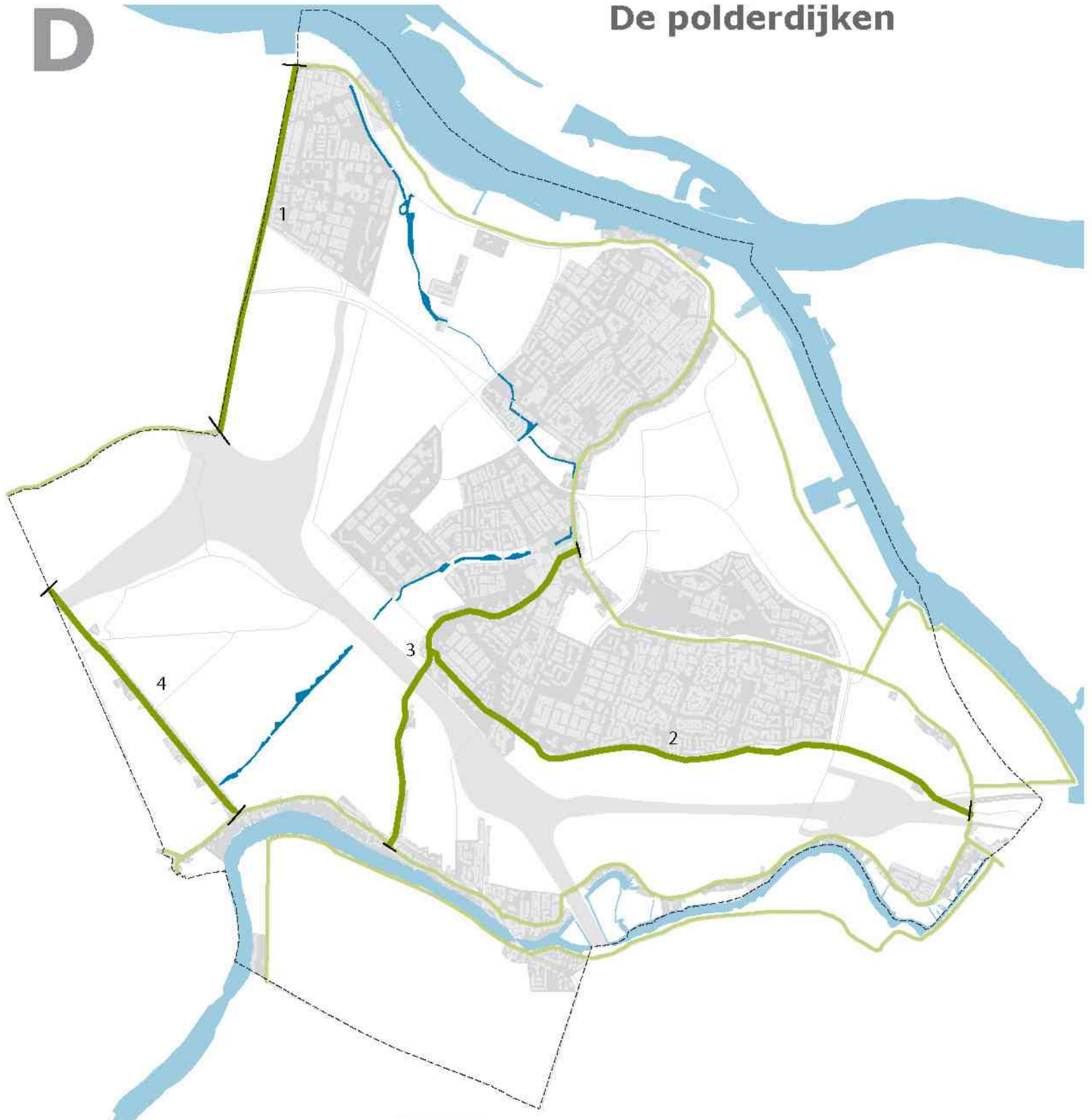

2. Rijsoord

D

De polderdijken

D. De polderdijken

De polderdijken (Bolnesse kade, Oudlandsedijk, Lagendijk, Pieterseliedijk) hebben, ten opzichte van de dijken langs de rivieren en de Waal, hun waterkerende functie eerder verloren.

1. De Bolnesse Kade

De Bolnesse Kade heet in Bolnes nu Dijkje. Het historische karakter van het Dijkje wordt, behalve door de historische bebouwing, vooral bepaald door de asymmetrie, die versterkt wordt door de aanwezigheid van de gemeentegrens op de westoever van de dijksloot, ter weerszijden waarvan zeer verschillend is ontwikkeld. Het historische beeld vindt zijn basis in een goed beheerde groene openbare ruimte.

In het noordelijke deel is het profiel 'stedelijk': ter weerszijden bebouwing met lage rijwoningen uit het begin van de 20^e eeuw, op het niveau van de kruin van de (lage) dijk, met een enkele onderbreking, waar het hoogteverschil waarneembaar is.

In het meest zuidelijke deel ligt een 'stijkkamer': een historisch asymmetrisch profiel, met vroeg 20^e-eeuwse arbeiderswoningen met voortuinen op dijkkruijniveau aan de oostzijde en een dijksloot aan de westzijde -waarachter de bebouwing van Beverwaard begint, die het Dijkje als achterkant heeft.

Ten zuiden daarvan staat verspreide bebouwing met gemengde functies aan de oostzijde. In het zuidelijke deel ligt het Dijkje als fietspad tussen sportvelden en het landelijk gebied van de polder Nieuw Reijerwaard.

Bolnesse Kade

Dijkje

Oudelandseweg

Oudelandseweg

Oudelandseweg

Lagendijk

Lagendijk

Pieterseliedijk

2. De Oudelandsedijk

De Oudelandsedijk heet nu Oudelandseweg en heeft weinig van zijn oorspronkelijke kenmerken behouden. In Ridderkerk-Zuid is de Oudelandseweg de zuidelijke grens van de Tuinbuurt en in Drievliet is de oude polderkade veranderd in een randweg tussen de woonbebouwing en het Oosterpark (en heeft daarbij ook zijn naam verloren). Tussen Oude-Molen en de A15 ligt de Oudelandseweg als een plattelandsweg in het landelijk gebied, ternauwernood nog herkenbaar als kade.

3. De Lagendijk

De Lagendijk scheidt de polders Oud en Nieuw Reijerwaard met beiden een eigen kavelrichting. Aan de westzijde (in de polder Nieuw Reijerwaard) staat voornamelijk agrarische bebouwing op de poldervloer, op de 'koppen' van de van daaruit schuin weglopende kavels. Aan de oostzijde (in de polder Oud Reijerwaard) ligt de verkavelingsrichting evenwijdig aan de Lagendijk; daar staan hoofdzakelijk woningen (klein, vaak historisch) met kleine achtertuinen op het niveau van de dijk kruin, in een relatief hoge dichtheid.

De Lagendijk heeft een landelijk en een stedelijk deel, waarbij dezelfde asymmetrie in verschillende dichtheid en tegen verschillende achtergrond herkenbaar is.

In het zuidelijk deel (in de open polder) wordt het historische karakter bepaald door de hoogteligging in een asymmetrisch profiel. Klein, dicht opeen en bovenaan aan de oostzijde staat tegenover groter, minder en onderaan op de poldervloer.

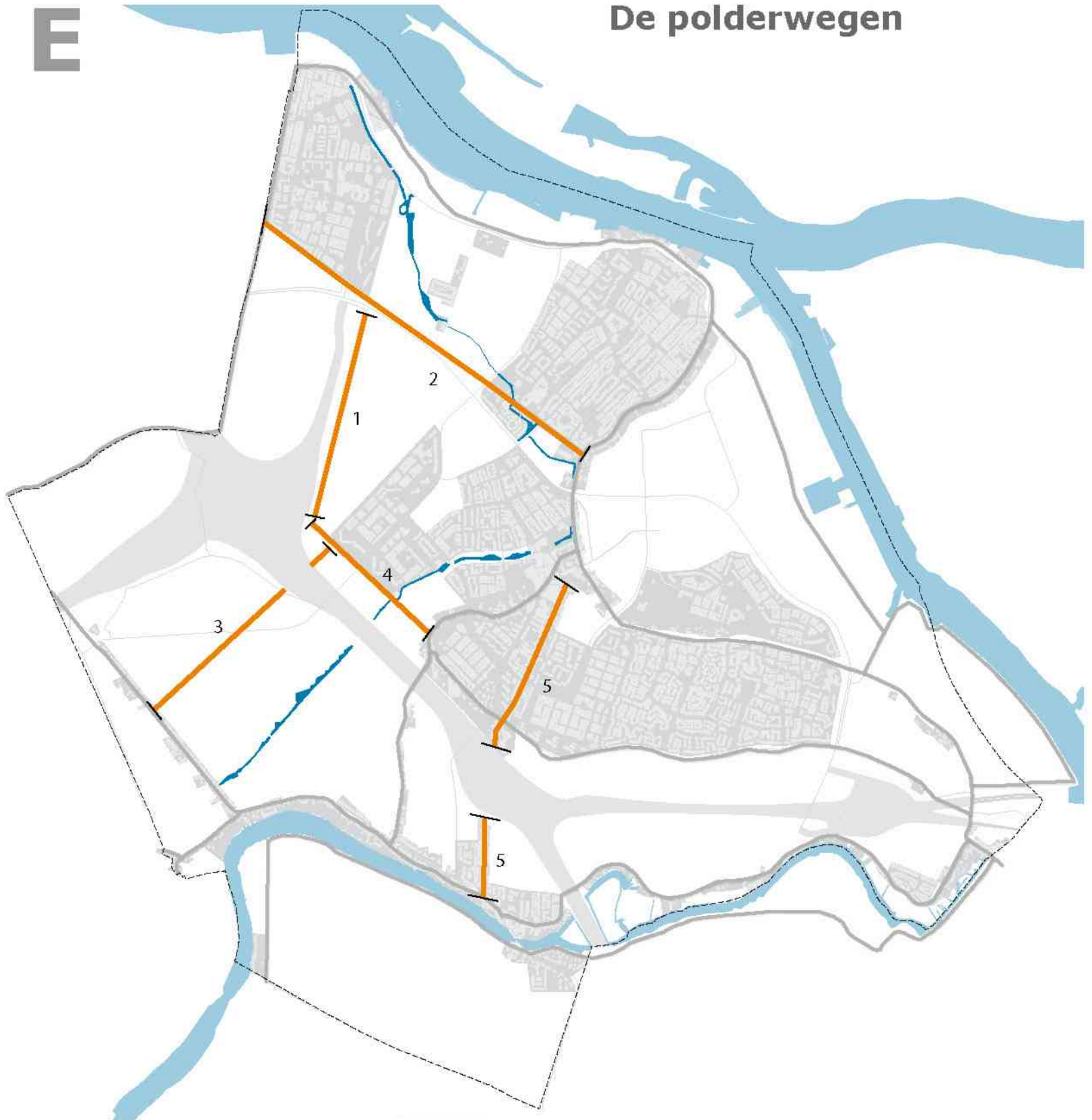
Binnen het stedelijk gebied van Ridderkerk blijft deze asymmetrie herkenbaar, zij het met een menging van functies. Bijzonder is een ensemble van vier monumentale boerderijen met een open ruimte eromheen, een sterk verkleind polderfragment dat een bijna museaal beeld geeft van de vroegere landelijk bebouwing. De Lagendijk 'lost op' in het centrum van Ridderkerk, en komt weer tevoorschijn als de Sint Jorisstraat: de aantakking van de Lagendijk aan de Ringdijk.

4. Pieterseliedijk

De Pieterseliedijk (nu Rijksstraatweg) in de polder Nieuw Reijerwaard is van oorsprong een smalle polderdijk, die de polders Nieuw Reijerwaard en Veren Ambacht scheidt. Hier liggen de oude buurtschappen Zwaantje en Zwet. In de polder Nieuw Reijerwaard loopt de verkaveling evenwijdig aan de dijk, daar staat de bebouwing van oudsher op, of half in de dijk. Om

E

De polderwegen

meer afstand tot de weg (die regionale betekenis heeft) te krijgen, zijn woningen op aanaardingen gebouwd. Tegenwoordig staat er ook bebouwing onderaan de dijk. Ook aan de kant van de polder Veren Ambacht staat bebouwing op, half in en onderaan de dijk, met grotere tussenruimten. Als gevolg daarvan is het profiel op hoofdlijn asymmetrisch.

E. De polderwegen

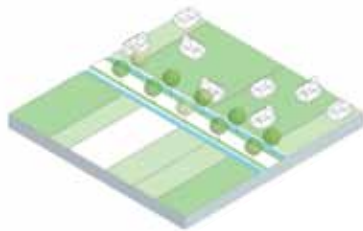
De polderwegen (Kruisweg, Kievitsweg, Voorweg, Hogeweg, Kerkweg) zijn als plattelandswegen aangelegd op de grenzen van de verkavelingsblokken, en vormen met de dijken de oudste infrastructuur, waarop het latere stelsel van wegen is geënt.

1

1. Kruisweg

De Kruisweg scheidt binnen de polder Nieuwe Reijerwaard twee verkavelingsrichtingen. De evenwijdige richting aan de westzijde heeft geleid tot de richting van de A38. De schuine verkaveling is nog zichtbaar in het landelijk gebied ten oosten van de Kruisweg. De weg zelf is nog steeds een plattelandsweg.'

2

2. Kievitsweg

De Kievitsweg strekt zich in één lange rechte lijn uit van het Dijkje bij Bolnes tot aan de Benedenrijweg bij Slikkerveer. De weg heeft verschillende gedaanten. Bij Slikkerveer is de Kievitsweg een van de eerste structuren waarlangs de bebouwing in Slikkerveer ontwikkeld werd. De lintbebouwing bestaat hier zowel uit individuele bebouwing als projectmatig neergezette arbeiderswoningen.

In het landelijk gebied tussen Bolnes en Slikkerveer is de Kievitsweg de parallelweg van de Rotterdamseweg, met schaarse bebouwing aan de noordzijde. Bij Bolnes is de Kievitsweg een laan en vormt de zuidgrens van de wijk.

3

3. Voorweg

De Voorweg loopt midden in de polder Nieuw Reijerwaard. In de 20^e eeuw is de weg ter weerszijden bebouwd geraakt met hoofdzakelijke agrarische bebouwing (kassenbedrijven), op ruime afstand van de weg. De A16 snijdt de Voorweg in twee delen, die niet verbonden zijn.

1 Kruisweg

2 Kievitsweg

3 Voorweg

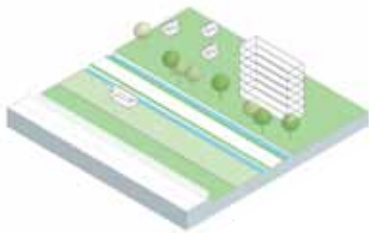
4 Hogeweg

5 Kerkweg

5 Kerkweg

4

5

4. Hogeweg

Van de Hogeweg is het westelijke deel verdwenen onder het knooppunt Ridderster. Het oostelijke deel vormt nu de zuidgrens van Ridderkerk-West, en heeft daar een asymmetrisch profiel: groen met daarachter galerijflats aan de noordzijde, op land aan de zuidzijde. De Populierenlaan, de vroegere entree van Ridderkerk, onderbreekt de Hogeweg.

5. Kerkweg

De Kerkweg verbond vroeger Rijsoord met Ridderkerk (deels in de vorm van de landpad). De Kerkweg is inmiddels ter weerszijden bebouwd met hoofdzakelijk vroeg 20^e-eeuwse lage woonbebouwing. De bebouwing bestaat hoofdzakelijk uit samenhangende korte rijtjes, twee-onder-een-kapwoningen en een enkele vrijstaande woning. Op enkele plekken zijn kleinschalige bedrijfjes opgenomen en kent het lint een beperkte mate van functiemenging.

Het landpad naar Rijsoord is in de 20^e eeuw opgewaardeerd tot straat en ten zuiden van de A16 hernoemd tot Mauritsweg. Hier heeft zich een lint ontwikkeld met lage rijtjes arbeiderswoningen, uit de eerste helft van de 20^e eeuw.

F. Blaak en Blaakwetering

Beide waterlopen zijn van oorsprong kreken in het waddengebied dat aan de inpoldering voorafging. Zij zijn als poldersloten in het waterstelsel opgenomen. Inmiddels heten beide watergangen Blaakwetering, maar het zijn er echt twee.

1. Blaakwetering

De Blaakwetering van Bolnes naar Ridderkerk heeft zijn oude kronkelende loop in de omgeving van de Donckse Velden bewaard, en maakt daarbij deel uit van de landschappelijke inscenering in het landgoed Het Huys ten Donck. In Slikkerveer is de waterloop omgevormd tot stadswater in de woonbuurt Dolfijnpark. Ten oosten daarvan eindigt de Blaakwetering bij de Ringdijk in nog het restant landelijke gebiedje tussen de Rijksstraatweg en de (bebouwing) langs de Kievitsweg.

2. Blaak

De Blaak, die loopt van Zwaantje naar Ridderkerk, is in de landelijke polder een gewone poldersloot, die echter heel licht slingert, een vage herinnering aan een verleden als kreek. Ten noordoosten van de A16 maakt de Blaak deel uit van het stadswater van Ridderkerk, waarbij de loop vervormd is. In de Tuinbuurt is de oude kreek een gracht met groene zomen, langs de

Rembrandtweg een langgerekt stadspark dat tot het nieuwe stadcentrum loopt. Daar is de Blaak verdwenen (het middelpunt van het Koningsplein ligt in de oude loop); ten oosten van het centrum is de loop nog zichtbaar tot aan de Ringdijk. Vroeger was aan de andere kant de haven, dat met het Havenkanaal in verbinding stond met de Noord - ook op basis van de oude loop van deze kreek.

3.2 Historische buurten van Bolnes, Slikkerveer en Ridderkerk

Deze paragraaf beperkt zich tot de historisch waardevolle delen van het bebouwde gebied. De historische dijklinten waarlangs de eerste bebouwing zich ontwikkelde zijn hierboven beschreven.

Bolnes

De eerste ontwikkeling van Bolnes bestaat uit 20^e eeuwse woonbebouwing van arbeiderswoningen aan lange rechte straten, die verre doorzichten geven (Paul Krugerstraat, Boezemkade, Julianastraat, later uitgebreid tot aan de Majubastraat). Deze straten hebben de richting van de vroegere landbouwverkeveling – evenwijdig aan het Dijkje en dwars op de Zeedijk – overgenomen. De woningen bestaan uit een laag met een (mansarde)kap. Verbijzonderingen in de openbare ruimte zijn soms aangezet met accenten in de massa en de vormgeving van hoeken en kappen van gebouwen. In de loop van tijd zijn enkele blokken gesloopt en met nieuwe woningen ingevuld. Het beeld wordt vooral bepaald door de relatief smalle profielen en de architectuur van die tijd.

Tussen de twee delen ligt nog steeds, langs de Generaal Smutsstraat, de oude polderkreek, getransformeerd tot stadsgracht.

Slikkerveer

In de eerste uitleg, tussen Stadhouderslaan en het oostelijk deel van de Benedenrijweg, wordt het beeld tussen de Willemstraat – de 'as' van dit deel van Slikkerveer – en de Ringdijk bepaald door lange rechte straten in noordoost-zuidwestelijke richting die vanaf de Ringdijk vrijwel ononderbroken doorlopen tot aan de Kievitsweg; een weerspiegeling van de oude polderverkeveling.

Deze straten (Oranjestraat, Willemstraat en Stadhouderslaan) worden begeleid door bomenrijen, elk met een eigen boomsoort. In dit deel staan over het algemeen kleine individuele of projectmatig ontworpen woningen, laag, soms geschakeld, gedekt door een kap. Het historische beeld wordt bepaald door de sterke orthogonale stedenbouwkundige opzet in samenhang met de zorgvuldig

vormgegeven woningen. Binnen de vrij stenige vormgeving dragen groene voortuinen en de enkele in de structuur opgenomen groenvoorzieningen bij aan dit beeld.

Ridderkerk

Van het oude plaatsje Riede is de kerkring gaaf bewaard (zie hoofdstuk 3.3 en 4.3). Het ensemble ligt als een los element in Ridderkerk: met uitzondering van de zijde aan de Benedenrijweg/Ringdijk zijn de oorspronkelijke aansluitingen op de lange polderlijnen onherkenbaar geworden of verdwenen. Het winkelcentrum ligt op de plaats waar voorheen verschillende structuren samenkwamen (Ringdijk, Westmolendijk, Lagendijk, Kerkweg, Havenkade, de 'oer-Ridderster') bijeenkwamen.

In de eerste naoorlogse uitbreiding rond de Talmastraat en de Doctor Kuyperstraat zijn de lange lijnen van de polderverkeveling in het stratenpatroon nog te zien.

3.3. Ensembles en bijzondere objecten

Het Huys ten Donck

Van het landgoed Het Huys ten Donck dateert het huidige landhuis van 1746. De tuin in de uiterwaard is verdwenen; ten zuiden van de dijk ligt nog het grote landgoedpark, dat in verschillende perioden is aangelegd. Daarbij is 'het geheugen' van het landgoed bewaard gebleven: elementen en structuren uit verschillende (stijl)perioden bepalen de cultuurhistorische waarde.

Op het terrein van Het Huys ten Donck bevinden zich nog enkele bijgebouwen uit de 19^e eeuw, zoals een koetshuis en woningen met een wagenschuur. Langs de Donckselaan staan nog enkele oorspronkelijk bij Het Huys ten Donck behorende arbeiders-/dienstwoningen uit het begin van de 19^e eeuw.

Er bestaat een sterke ruimtelijke samenhang tussen Het Huys ten Donck en de omgeving. Belangrijk is bijvoorbeeld is de visuele verbinding met de Noord. Ondanks de dijkverzwaring is deze met het open buitendijkse voorterrein nog aanwezig.

Donckse Huizen

Aan de westzijde van de Donckselaan is in de eerste helft van de 20e eeuw het woonbuurtje Donckse Huizen gebouwd, in de vorm van een carré van lage rijtjes (een laag met kap) met uitzicht op de polder, met naar binnen gekeerde tuinen. Het ontleent zijn historische karakter aan de stedenbouwkundige vorm (een in het open land stekende rechthoek) en de architectonische eenheid van de historische woningen.

Ridderkerk vanuit het noorden

Ridderkerk vanuit het noorden

Huys ten Donck

Donckse Huizen

Molen De Kerseboom

Molen De Kerseboom

Huis te Woude

Kerk singel Ridderkerk

Molen De Kerseboom

Molen De Kerseboom wordt in 1822 aan de noordzijde van de Waal gebouwd, als korenmolen van het type grondzeiler. In 1991 wordt de molen verplaatst naar de zuidzijde.

Huis te Woude

Huis te Woude is genoemd naar het geslacht De Woude uit Delfland. In 1371 wordt begonnen met de bouw van een kasteeltje in Slikkerveer, buitendijks nabij de Ringdijk. Het is nooit voltooid. Tijdens de overstromingen in 1373 en 1374 komt het in het water te staan; tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten wordt het omvergehaald door de Hoeken. In 1421, tijdens de Sint Elizabethvloed, wordt het met een kleilaag bedekt en 20 jaar later legt men de polderdijk eroverheen. Latere overstromingen zetten een kleilaag over de ruïne af en bedekken de resten aan het zicht. In 1969 zijn de restanten van het Huis gedeeltelijk gereconstrueerd en gedeeltelijk weer opgebouwd. Gerestaureerde restanten van het Huis ter Woude zijn vanaf de Ringdijk zichtbaar: een ruïne.

Kerksingel Ridderkerk

Dit is een van de cultuurhistorische topstukken van Ridderkerk: het oude Riede uit de 15^e eeuw. De Ringdijk en de Lagendijk bepaalden de plek waar de Singelkerk, een laatgotisch bouwwerk uit de 2^e helft van de 15^e eeuw, het middelpunt van een ring vormt. Het ensemble omvat 13 rijksmonumenten, gesitueerd rond de Singelkerk. De kerkring bestaat uit een omgracht kerkterrein met bebouwing hieromheen. Via twee korte straatjes is de kerkring verbonden met de Sint Jorisstraat (de vroegere Lagendijk). Naast de Sint Jorisstraat behoren ook de Schepenstraat en de Kerksteeg tot de historische kern van het dorp.

De singel heeft een asymmetrisch profiel met een groen talud aan de zijde van het kerkterrein en een kade aan de buitenzijde. De singel wordt omgeven door voormalige boerderijen en woonhuizen uit de 17^e, 18^e en 19^e eeuw. Woningen hebben een noklijn evenwijdig aan de weg en liggen iets terug ten opzichte van de straat zodat ruimte is voor een voortuin. De voormalige boerderijen hebben over het algemeen een haaks op de weg staande noklijn. Aan de zuidoostzijde van de Kerk singel bevinden zich minder voorname (bij)gebouwen. De bebouwing is hier georiënteerd op de doorgaande route van de Sint Jorisstraat.

De gebouwen aan de Sint Jorisstraat zijn aaneen gebouwd en vormen een gesloten straatwand. Langs de Schepenstraat en de Kerksteeg zijn korte rijtjes arbeiderswoningen gebouwd.

Ringdijk 67-71 Ridderkerk

Tussen de Kievitsweg en de Rotterdamseweg ligt een aantal cultuurhistorische objecten bijeen, in een landelijke setting en omgeven door stedelijk gebied. Het gaat om een polderfragment met twee monumentale boerderijen (de boerderij Huis te Woude uit 1610 en een boerderij uit 1786) en een monumentaal dwars-huis (1868), omringd door open land. Hier komt ook een drietal historische lange lijnen bijeen: de Kievitsweg (een oude polderweg), de Blaakwetering (van oorsprong een wadkreek) en de Ringdijk/Benedenrijweg.

Lagendijk Ridderkerk

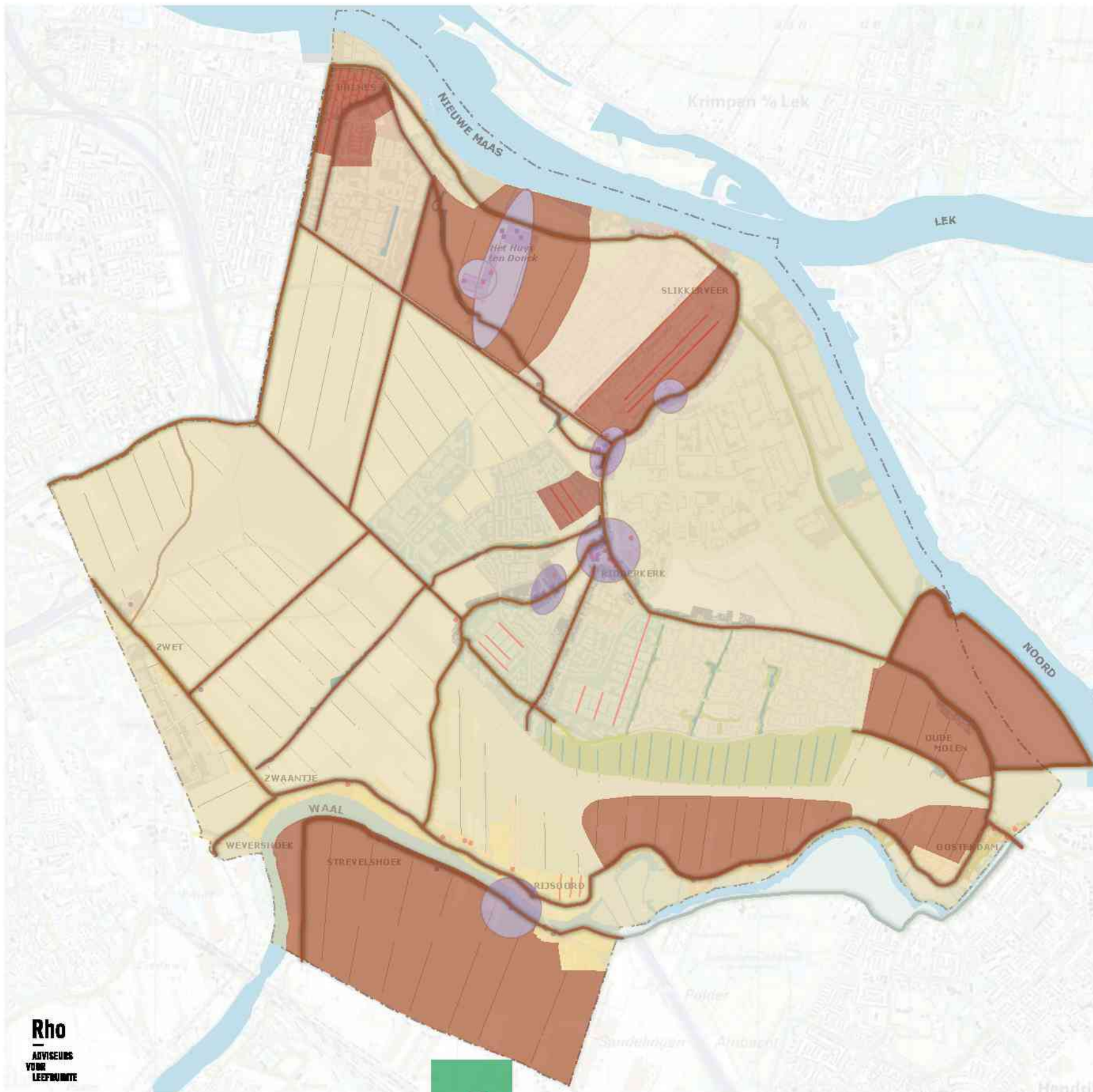
Nabij het centrum van Ridderkerk ligt aan de historische Lagendijk een ensemble van een viertal monumentale boerderijen: twee uit de 1^e helft van de 18^e eeuw nrs. 60 en 78), de hoeve Bijdorp uit 1768 en de hoeve Bouwlust uit 1741. Zij zijn omringd door open ruimte: een sterk verkleind polderfragment dat een bijna museaal beeld geeft van de vroegere landelijk bebouwing.

Ridderster

Knooppunt Ridderster is een autonoom landschapselement - ontworpen als ensemble van kunstwerken, tussenruimte, water en beplanting, met een eigen architectuur, die in recent verleden door blauwe lichtlijnen ondersteund werd. De Ridderster is gekoppeld aan het eveneens grotendeels autonome snelwegen-landschap, waarin het oudere landschap voorkomt als 'panorama'.

4

Beleid

Drie beleidslijnen worden ingezet om een respectvolle omgang te combineren met ruimte voor nieuwe ontwikkelingen.

- **Behoud van karakter**

De beleidslijn behoud van karakter geldt voor enkele bijzondere gebieden; de topstukken. Deze gebieden, zoals het ensemble rond de Kerk singel en de groene setting van Huis te Woude, willen we in hoofdzaak behouden in de vorm waarin zij zijn.

- **Continuïteit van karakter**

De beleidslijn continuïteit van karakter geldt voor ruimtelijke structuren en elementen die cultuurhistorisch van belang zijn en in ruimtelijke zin samenhang geven aan een gebied. Voorbeelden hiervan zijn de dijklinten, polderwegen en waterlopen. Bij ontwikkelingen is het aansluiten op en het versterken van deze structuren van belang. Met respect voor de kenmerken van deze structuren kan ook vernieuwing plaatsvinden.

- **Inspiratie en respect**

Ook waar erfgoedwaarden niet specifiek benoemd zijn, zijn ze niet geheel afwezig: overal zijn kleine verwijzingen naar een verleden, fragmentarisch of anekdotisch, en soms ingrijpend veranderd en verbouwd. Op deze delen van ons Ridderkerkse decor is de derde beleids categorie van toepassing, die geen gemeentelijk regime met zich meebrengt, maar de uitnodiging aan allen (ook aan de gemeente zelf), om de kans te grijpen een bijdrage aan de cultuurhistorie te leveren, door de geschiedenis te onderzoeken in de opgaven voor de toekomst, daar inspiratie uit te putten, en deze tot uitdrukking te brengen in het ruimtelijke resultaat. Doe wat je moet doen, en doe dat met kennis van en respect voor het verleden.

Het gaat bij bovenstaande beleidslijnen niet om het 'op slot' zetten van bepaalde gebieden. Het betreft hier immers geen regelgeving voor gebouwde monumenten die op een monumentenlijst staan. Wel zijn waardevolle gebieden en elementen aangegeven en vragen we bij ruimtelijke ontwikkelingen om een onderbouwing hoe wordt omgegaan met deze cultuurhistorische waarden. Hieronder worden de beleidslijnen *Behoud van karakter* en *Continuïteit van karakter* toegepast op de cultuurhistorische gebieden en elementen die in hoofdstuk 4 beschreven zijn: de polders, de lange lijnen, de historische buurten van Bolnes, Slikkerveer en Ridderkerk, en de ensembles en bijzondere objecten.

Behoud van karakter

Continuïteit van karakter

Inspiratie en respect

4.1 Continuïteit van karakter

De beleidslijn *Continuïteit van karakter* geldt voor de polders, de lange lijnen en de historische buurten

De Polders

In de verstedelijking zijn de polders gefragmenteerd geraakt, deels overdekt met bebouwing, en in stukken gedeeld. De fragmenten ontleen hun betekenis aan de cultuurhistorische elementen waaraan zij gekoppeld zijn - met name de dijken. Omdat enkele polderfragmenten door maat, vorm en elementen ensembles vormen die een bijzondere behandeling verdienen, worden deze hieronder apart beschreven; van de overige polders wordt het beleid aangegeven aan de hand van de lange lijnen die er deel van uitmaken.

In deze cultuurhistorisch waardevolle polders is het beleid gericht op *Continuïteit van karakter*: bij ontwikkelingen bewaren van en aansluiten op de hoofdkenmerken

Donckse Velden

Voor ensemble Het Huys ten Donck zelf en de directe omgeving geldt een behoudend regime.

Voor de *wijdere omgeving* geldt een beleid van continuïteit van karakter. Het beleid is mede gericht op herstel van het groene en open karakter van dit polderfragment. Dat sluit ontwikkeling niet uit, mits deze het karakter van dit polderfragment versterkt.

Aan de Kievitsweg en aan de Donckselaan zijn vanuit cultuurhistorisch gezichtspunt bescheiden ontwikkelingen denkbaar, mits deze in schaal en korrelgrootte aansluiten op wat er nu is; een geringe verdichting. Daarbij dient, met betrekking tot de plaats, rekening gehouden te worden met doorzicht over het landelijk gebied en dienen de erven te worden voorzien van groene erfafscheidingen.

In dit polderfragment is openheid waardevol en waar deze niet 'houdbaar' is, dient een aantal brede zichtlijnen van Ringdijk naar Kievitsweg behouden te blijven, die in ieder geval de zomen van het landgoed zichtbaar houden. Een strategie van herstel kan ertoe leiden dat verstorende activiteiten als caravanparking worden vervangen door meer passende functies, en dat de loop van de Blaakwetering vooral nabij het openbare domein (wegen) expressiever gemaakt wordt.

Omgeving Oude-Molen

Het beleid van continuïteit van karakter is gericht op instandhouding van de openheid ter weerszijden van de dijk en van het beeld van spaarzame bebouwing

onderaan de dijk. Ontwikkelingen die dit karakter niet aantasten zijn toelaatbaar; daarbij kan bijvoorbeeld de zone tussen de Oudelande en de A15 een geringe verdichting opnemen, die het groene karakter aan deze rand versterkt. Een strategie van herstel kan ertoe leiden dat de afwatering expressiever gemaakt wordt.

Polder Oud Reijerwaard

Het beleid van continuïteit van karakter maakt onderscheid tussen twee polderfragmenten.

Nabij Oostendam is het beleid terughoudend ten aanzien van verdere verdichting, omdat de poldermaat nog enigszins beleefbaar is.

Tussen Rijsoord en Oostendam is het beleid erop gericht de open ruimte over de lengte van de resterende kavels te bewaren: zichtvlakken die de diepte in beeld brengen.

Polder Rijsoord en Strevelshoek

Hier is het beleid van continuïteit van karakter gericht op transformatie, waarin (een deel van) de sloten bewaard blijft en verbreed wordt en daarmee de beleving van ruimte en afstand in een overigens verdichtend gebied wordt gebracht.

De lange lijnen

Ook voor de lange lijnen van Ridderkerk geldt een beleid van continuïteit van karakter.

Deze paragraaf volgt op hoofdlijn de indeling van hoofdstuk 3:

- A. de oude Zeedijk;
- B. de Oostendam;
- C. de dijken van de Waal;
- D. de polderdijken;
- E. de polderwegen;
- F. Blaak en Blaakwetering.

A. De oude zeedijk

De zeedijk heeft tussen Bolnes en Oostendam verschillende gedaanten, als gevolg van verschillend gebruik ter weerszijden en op de dijk, en van de verzwaaring van de dijk. Het cultuurhistorische karakter van de gehele dijk wordt bepaald door:

- asymmetrie: verschillend gebruik ter weerszijden, hoge uiterwaard tegenover lage polder;
- groene taluds;
- een bochtig beloop.

Het beleid is gericht op behoud van deze ruimtelijke kenmerken. Voor verschillende delen van de oude zeedijk komt daar beleid bij, dat voortkomt uit specifieke, plaatsgebonden kenmerken.

De oude zeedijk is onder te verdelen in drie delen: de verzwaarde dijk in Bolnes en Slikkerveer, de oude Ringdijk in Slikkerveer en Ridderkerk en de Oostmolendijk.

1. De verzwaarde dijk in Bolnes en Slikkerveer

In Bolnes wordt de asymmetrie van de dijk versterkt door de aanwezigheid van grote gebouwen buiten tegenover kleine gebouwen binnen. De groene zone aan de binnenzijde maakt, gecombineerd met de hoogte van de dijk, uitzicht over Bolnes mogelijk.

Het beleid is gericht op behoud van deze groene transparante ruimte, en, wanneer verdere transformaties in de uiterwaard plaatsvinden, op de versterking deze asymmetrie bij het bepalen van de grootte van de gebouwen.

Ter hoogte van het landelijk gebied rond Het Huys ten Donck maakt de dijk deel uit van een polderfragment met historische waarde (zie boven), waarvoor een beleid van continuïteit van karakter geldt. De dijk speelt een belangrijke rol daarin als hoge tribune.

Een beleid van herstel kan ertoe leiden dat overmatige beplanting uit de uiterwaard wordt weggehaald, waardoor zicht op de rivier ontstaat, en de overtuin van Het Huys ten Donck in het collectieve geheugen terugkeert.

In Slikkerveer spelen de statige rederswoningen met de grote oude bomen een rol in het cultuurhistorische karakter van de zeedijk. De groene zone direct aan de teen van de dijk aan de binnenzijde maakt, gecombineerd met de hoogte van de dijk, uitzicht over Slikkerveer mogelijk.

Het beleid is erop gericht om bij transformaties en vervangingen de schaal van de rederswoningen als bepalend aan te houden, daarbij waar mogelijk zicht op de rivier te verkrijgen, en teen en talud van de binnendijk groen en open te houden.

2. De oude Ringdijk dijk in Slikkerveer en Ridderkerk

In het dijkvak tussen De Schans en de Kievitsweg in Slikkerveer is de historie nog goed herkenbaar in de asymmetrie van het profiel: oude arbeiderswoningblokjes tegenover individuele woningen in tuinen.

Het beleid is gericht op behoud van deze ruimtelijke kenmerken. Daarbij hoort dat bij vervanging van bebouwing de schaal en maatvoering van de bestaande bebouwing als uitgangspunt wordt genomen.

In Ridderkerk wordt het historische karakter van de Ringdijk tussen de Rotterdamseweg en de Sint Jorisstraat bepaald door de menging van historische en latere bebouwing, de rooilijnen, de schaal en maatvoering.

Het beleid is erop gericht dat ontwikkelingen zich met betrekking tot schaal en maat voegen in de bestaande bebouwing.

Nabij het centrum en de voormalige Dr. Kuypersschool ontbreekt bebouwing op de Ringdijk: vanaf de dijk is uitzicht. Hier wacht het centrumplan op uitvoering. Herontwikkeling van het gebied biedt kansen voor het zichtbaar maken van de Blaak als historische lijn die doorloopt tot aan de Ringdijk.

Ter plaatse van het panorama bij de Kerksteeg op Oud-Ridderkerk (het ensemble van de Kerksingel) geldt een behoudend beleid: het panorama blijft onbebouwd.

Aan de Middenmolendijk wordt het historische karakter bepaald door de dijk zelf met aan de oostzijde op en onderaan de dijk bebouwing.

Het beleid is gericht op voortbouwen op het historische beeld: spaarzaam met toevoeging van bebouwing op de dijk, even spaarzaam toelaten van bebouwing tegen (in) de dijk, en op die wijze vervlechting van de nieuwe rand van Het Zand met de Middenmolendijk. Daarbij kunnen kavelmaten worden toegepast als die elders langs de dijk toegepast worden.

Tussen de Visvliet en de Rotterdamseweg is het beleid gericht op behoud van de groene Middenmolendijk als historisch object.

3. Oostmolendijk

De Oostmolendijk ligt in het polderfragment Oude-Molen (zie aldaar).

Het beleid is gericht op behoud van de ruimtelijke kenmerken van de dijk: de groene taluds, de spaarzame bebouwing aan de binnenzijde en het oude afwateringsstelsel.

B. De Oostendam

Het historische karakter van de Oostendam wordt vooral bepaald door de hooggelegen Damstraat boven de laaggelegen Damweg, en het verschil tussen de bebouwing ter weerszijden.

Het beleid is, bij vervanging en vernieuwing, gericht op aansluiten op de schaal en maatvoering van de bebouwing in de omgeving.

C. De dijken van de Waal: Pruiwendijk, Waaldijk, Waalweg

De Pruiwendijk heeft tussen Oostendam en Zwaantje verschillende gedaanten, als gevolg van verschillend gebruik ter weerszijden en op de dijk. Het cultuur-

historische karakter van de gehele dijk wordt bepaald door de asymmetrie (verschillend gebruik ter weerszijden, uiterwaard tegenover polder), groene taluds en een bochtig beloop, dat een echo is van het beloop van de Waal zelf.

In het algemeen geldt voor de Pruiwendijk zelf een beleid van continuïteit van karakter: behoud van de dijk en van de herkenbaarheid daarvan. Dat beleid heeft vooral betrekking op terughoudendheid bij het toelaten van nieuwe bebouwing - zonder dit geheel onmogelijk te maken. Maatwerk moet borgen dat doorzicht, ervaring van polderruimte en een groen en kleinschalig karakter behouden blijven.

In het polderfragment tussen Rijsoord en Oostendam bestaat een bijzondere afwisseling van verdichting en openheid - zo, dat op een aantal plaatsen verdichting aan de uiterwaard staat tegenover openheid in de polder en omgekeerd. Voor ontwikkelingen die verdichting met zich meebrengen, is hier het beleid gericht op bewaren van deze afwisseling.

D. De polderdijken: *Bolnesse kade, Oudelandseweg, Lagendijk, Pieterseliedijk*
De polderdijken zijn binnen de stedelijke gebieden geheel bebouwd en opgenomen in het stedelijk weefsel. Enkele ervan hebben nog bijzondere kenmerken.

Dijkje Bolnes

Aan het Dijkje (Bolnesse Kade) in Bolnes wordt het historische karakter bepaald door de historische bebouwing en de asymmetrie in de openbare ruimte.

Het beleid is gericht op continuïteit van karakter, die bereikt kan worden door vervanging en vernieuwing te binden aan dezelfde randvoorwaarden van schaal en volume als de bestaande bebouwing, en de rooilijn daarvan aan te houden.

De Bolnesse Kade is als lange lijn nog over de volle lengte ononderbroken; het beleid is erop gericht dit zo te houden.

Lagendijk in de polder

Het historische karakter van de Lagendijk wordt bepaald door de hoogteligging in een asymmetrisch profiel: klein, dicht opeen en bovenaan aan de oostzijde; groter, minder en onderaan op de poldervloer.

Het beleid is gericht op continuïteit van karakter, waarbij toelaatbaar is dat (vergelijk de Rijksstraatweg) vervangende nieuwbouw op grotere afstand van de weg wordt geplaatst dan de bestaande bebouwing).

Lagendijk binnen Ridderkerk

Het open polderfragment met de vier monumentale boerderijen vormt een 'stijlkamer'.

Het beleid is behoudend ten aanzien van de monumenten, en voor wat de omgeving betreft gericht op behoud van de openheid.

Pieterseliedijk (Rijksstraatweg)

Het historische karakter van de Pieterseliedijk (Rijksstraatweg) wordt bepaald door de bebouwing op, half in, en onderaan de dijk.

Het beleid stelt hier voorwaarden aan vervanging en vernieuwing van bebouwing: van dezelfde maat en volume als de bestaande bebouwing.

E. De polderwegen: (*Kruisweg, Kievitsweg, Voorweg, Hogeweg, Kerkweg*)

Van oudsher hebben de polderwegen op zichzelf weinig cultuurhistorische betekenis, zij verwerven deze wanneer zij als structurerende lijnen in het zich ontwikkelende weefsel worden opgenomen.

De Kievitsweg is zo'n lijn, die als doorgaande lijn drie verschillende profielen heeft, en bepalend was voor het tracé van de Rotterdamseweg.

Het beleid is gericht op het continueren van het doorgaande karakter; dat leidt vooral tot aandacht bij de vormgeving van de onderbrekingen door dwarswegen.

De Hogeweg is, hoewel korter, soortgelijk: de voormalige polderweg is nu de zuidgrens van Ridderkerk-West.

Ook hier is het beleid gericht op het voorkomen van onderbreking.

Het historische karakter van de Kerkweg berust op de aanwezigheid van veelal historische, lage bebouwing, gebouwd aan een lange rechte straat. De oorspronkelijke verbinding met de Lagendijk (Sint Jorisstraat) bestaat nog wel, maar heeft weinig historische uitstraling meer.

Het beleid stelt hier voorwaarden aan vervanging en vernieuwing van bebouwing: van dezelfde maat en volume als de bestaande bebouwing.

Een herstelopgave (inrichtingsopgave) ligt in het deel van de Kerkweg nabij het historische centrum, waar de lange lijn nog wel is, maar niet herkenbaar.

F. Blaak en Blaakwetering

De herkenbaarheid van de Blaakwetering van Bolnes naar Ridderkerk als lange historische lijn in het landschap is aangetast door onderbrekingen door wegen.

Het beleid is erop gericht de Blaakwetering weer als doorgaand water zichtbaar te maken: een herstel- en transformatieopgave. De inrichtingsopgave die daaruit voortvloeit concentreert zich op de omgeving van de woonbuurt Dolfijnpark en op het restant landelijk gebied bij de Ringdijk.

De lichte slingering van de Blaak van Zwaantje naar Ridderkerk in de landelijke polder is overgenomen in de (nieuwere) Hoogezandweg.

In het stedelijk gebied van Ridderkerk is het beleid gericht op het zichtbaar maken van de Blaak als doorgaand water. De inrichtingsopgave die daaruit voortvloeit, concentreert zich op de omgeving van de Seringenstraat, nabij het centrum (waar de Blaak onderbroken is) en nabij de Ringdijk.

Historische buurten van Bolnes, Slikkerveer en Ridderkerk

Het beleid in de historische buurten is gericht op continuïteit van karakter.

Bolnes en Slikkerveer

Het historische karakter in de oudste uitleggebieden wordt bepaald door de verre doorzichten in de lange rechte straten (in Slikkerveer elk beplant met een eigen boomsoort) en de historische woningen, met hun typerende architectuur. Met betrekking tot de bebouwing geldt hier het welstandsbeleid dat ook erfgoedwaarden borgt.

Met betrekking tot de stedenbouwkundige opstelling is het beleid gericht op behoud van de ruimtelijke kenmerken van straatprofielen, bouwhoogten en detaillering van de overgang tussen de woningen en het publieke domein.

Ridderkerk

Het karakter van de eerste naoorlogse uitbreiding rond de Talmastraat en de Doctor Kuiperstraat wordt bepaald door de lange lijnen van de polderverkaveling in het stratenpatroon.

Met betrekking tot de stedenbouwkundige opstelling is het beleid gericht op behoud van de richtingen en het verre doorzicht.

4.2. Behoud van Karakter

Voor een aantal ensembles en bijzondere objecten geldt de beleidslijn *Behoud van karakter*:

- Het Huys ten Donck;
- De Donckse Huizen;
- Kerksingel Ridderkerk;
- een gedeelte van de Ringdijk tussen de Kievitsweg en de Rotterdamseweg;
- boerderijen langs de Lagendijk binnen de bebouwde kom van Ridderkerk;
- de ruïne Huis te Woude;
- de molen de Kersenboom.

Het Huys ten Donck

Het Huys ten Donck is met het erf, het park en de bijgebouwen aangewezen als Rijksmonument, het Donckse Bos is ook een beschermd natuurmonument. Voor de ligging van de buitenplaats in de omgeving geldt dat de relatie met de buitendijks gelegen delen (buitenbos, haventje en open weiland) van belang is. Het Huys ten Donck heeft, naast een zichtlijn vanaf de achtergevel, naar de tuinen aan de voorzijde zicht op de rivier. Hoewel dit panorama als gevolg van de dijkverhoging deels belemmerd wordt is er op de verdieping nog sprake van zicht op het water, over de dijk en het weiland. Verder is de open / groene setting van de buitenplaats van belang met een blikveld aan de oost- en west kant van het de buitenplaats.

Het beleid voor de omgeving van Het Huys ten Donck is *Behoud van karakter*. De planologische bescherming van Het Huys ten Donck in de omgeving is ook verankerd in de provinciale verordening met een landgoedbiotoop. Het beleid voor de omgeving is behandeld in hoofdstuk 5.2 (Polders, Donckse Velden).

Donckse Huizen

Het woonbuurtje Donckse Huizen uit de jaren 20 van de 20ste eeuw ontleent zijn karakter aan de ligging in de open ruimte van de polder en de eenheid van de woningen die als complex zijn gerealiseerd.

Met betrekking tot de bebouwing geldt dat deze grotendeels zijn opgenomen in de gemeentelijke monumentenlijst.

Met betrekking tot de stedenbouwkundige opstelling is het beleid gericht op behoud van de ruimtelijke kenmerken van straatprofielen, bouwhoogten en detailering van de overgang tussen de woningen en het publieke domein.

Het beleid hangt verder samen met dat voor het polderfragment waarin het woonbuurtje ligt (zie paragraaf 5.2 Donckse Velden).

Kerksingel Ridderkerk

Het ensemble van de Kerkring en de nabije omgeving behoort tot de topstukken van de gemeente. Hier is een beleid van *Behoud van karakter* van toepassing, niet alleen ten aanzien van de bebouwing (waarvan een belangrijk deel een monumentale status heeft), maar ook ten aanzien van de stedenbouwkundige opstellingen. Ten aanzien van de nabije omgeving geldt een beleid van continuïteit van karakter, gericht op het herstellen van de herkenbaarheid van de oorspronkelijke samenhang tussen de Kerksingel, de Ringdijk en Benedenrijweg/Molensteeg, de Lagendijk (Sint Jorisstraat), de (verlengde) Kerkweg en de Blaak.

Ringdijk 67-71 Ridderkerk

Het oude polderfragment tussen de Kievitsweg en de Rotterdamseweg, met daarin drie gebouwde monumenten, de dijk, de historische Kievitsweg en de Blaakwetering is een cultuurhistorische 'stijkamer'.

Hier is een beleid van *Behoud van karakter van toepassing, ten aanzien van het open land en de lange lijnen*. Ontwikkelingen kunnen gericht zijn op herstel en verbreding van de waterloop, zodat de herkenbaarheid van deze oorspronkelijke wadkreek versterkt wordt.

Lagendijk in Ridderkerk

Het ensemble van een viertal monumentale boerderijen, omringd door open ruimte, vormt een stijkamer: een sterk verkleind polderfragment.

Voor het ensemble aan de Lagendijk binnen Ridderkerk is een behoudend beleid van toepassing ten aanzien van de open ruimte rondom de monumentale gebouwen.

Huis te Woude

Huis te Woude is een Rijksmonument. Naast de kasteelruïne zelf maakt ook de deels gereconstrueerde omgrachting deel uit van de ruïne. Voor de setting is de relatie met de voormalige loop van de Merwede, waaraan het kasteel bewust is gekoppeld, van belang. Tegenwoordig is de loop van deze rivier nog herkenbaar in de vorm van de polder De Woude en de daarin recentelijk nieuw aangelegde waterloop. De open ruimte aan de zuid- en westkant geeft zicht op de ruïne en maakt de verbinding met de waterloop.

Voor het gebied rondom de kasteelruïne geldt de beleidslijn *Behoud van Karakter*. Ook in de provinciale verordening is een planologische bescherming opgenomen voor het Huis te Woude. Voor de ruïne is een zogenaamde kasteelbiotoop opgenomen. De omgeving van de ruïne is verder behandeld in het hoofdstuk 4.1 (Continuïteit van karakter; de Lange lijnen), bij de oude zeedijk in Slikkerveer.

Molen De Kerseboom

De werkende molen De Kerseboom (1822) staat sinds 1991 op een nieuwe plek, waar vindvang mogelijk is.

Met de beleidslijn Behoud van karakter wordt vooral gemikt op behoud van de openheid van het landschap rondom de molen, in verband met zicht en vindvang.

4.3 Inspiratie en respect

En hoe om te gaan met 'de rest' van onze gemeente? In de derde categorie van omgang met wat over is van het decor van het verleden – inspiratie en respect – staat een reeks aan mogelijke wijzen van omgang ter beschikking, alle gericht op een toekomstbeeld van Ridderkerk waarin het historische beeld 'doorschemert'. Het historische beeld kan bijvoorbeeld baat hebben bij zorgvuldige inpassing van nieuwe onderdelen, bij toevoeging van elementen 'van hetzelfde verhaal', en bij herstel van kapotte onderdelen. Maar ook bij een vrolijke en vrijmoedige behandeling, die het verleden een nieuwe betekenis geeft.

Bijvoorbeeld:

Bewaren van de ruimtelijke hoofdstructuur

In de gemeente Ridderkerk is een cultuurhistorisch landschap ontstaan dat kenmerkt wordt door een samenhangende hoofdstructuur van polders, dijken, dijkdorpen en woongebieden - dat is de essentie. Wanneer ontwikkelingen met behoud van deze structuur worden vormgegeven, wordt aan de cultuurhistorie eer betoond. Maar ook wanneer (bijvoorbeeld door routes) versnipperde dijkdelen weer met elkaar in verband gebracht kunnen worden.

Hergebruik van delen van het decor, of herbestemmen en verbouwen

Delen van historische gebouwen of structuren worden ingezet om de hedendaagse opgave te structureren - een soort verbouwing van deze historische elementen. Onderliggend idee is dat het verleden ruimtelijke elementen heeft voorgebracht die met andere functies kunnen worden ingevuld en dan nog steeds het verleden oproepen. De cultuurhistorie wordt opgeroepen door de combinatie van oude en nieuwe elementen.

Mogelijk voorbeeld is het 'zwaluwstaarten' van nieuwe bebouwing in Het Zand met de oudere bebouwing aan de buitenzijde van de Middenmolendijk, maar bijvoorbeeld ook hergebruik van (een deel van) de Dr. Kuyperschool.

Herstel

Wat verdwenen is wordt teruggebracht - al dan niet met oude materialen in de oude vorm. De strategie van herstel is geëigend voor structuren waarin de samenhang onzichtbaar is geworden, of voor bijzondere objecten, die gemist worden. Het gaat dan om de plaatsen waar het geheugen van Ridderkerk gewist is, waar het gemis gevoeld wordt, en waar mogelijkheden zijn om in de gewiste plaats iets nieuws te maken wat tegelijk zichzelf is en een herinnering aan wat verdwenen is.

Vooraf de dijken zijn hier en daar vrijwel onzichtbaar geworden, wanneer de wegen, die zij van oudsher droegen, groter werden dan er plaats was op de kruin.

Overnemen van vorm

Dit is een strategie voor nieuwe ontwikkelingen, waarvan de vormgeving niet in alle, maar in enige kenmerken een overeenkomstige vorm aanneemt als wat daar voorheen was, of wat daar nu in de omgeving nog is. Het meest bekende voorbeeld is de vormgeving van woonhuizen in het begin van deze eeuw in de stijl van woningen uit de jaren '30 van de vorige eeuw, waarbij materiaal en vorm overeenkomen, maar indeling en bouwwijze niet.

Voorbeeld in de stedenbouw is aansluiting op de verkavelingsrichtingen van de polders.

Transformaties

Nieuwe elementen in stad en landschap worden niet vormgegeven naar model van de bestaande of de oude elementen (zoals geval is bij het overnemen van vorm), maar 'op de wijze van de oude'.

5

Doorwerking en borging

Het in deze notitie behandelde deel van het erfgoedbeleid richt zich op de omgang met de cultuurlandschappen en historische stedenbouw van de gemeente Ridderkerk. Uitgangspunt is het belang van een in cultuurhistorisch opzicht rijke omgeving voor de mensen in onze gemeente. Een 'zorgvuldige omgang' gaat verder dan de behoudsstrategie die voor de topstukken toepasselijk is. Het gaat ook om nieuwe ontwikkelingen, die zich voegen in landschap en stedelijke omgeving, en daarmee in hun vormgeving rekening houden. Aan de basis liggen respect en inspiratie met betrekking tot wat rest van het verleden, de houding waarmee elke opgave benaderd zou moeten worden.

Maar alleen daarmee kom je er niet. In een aantal gevallen zal naast stimuleren ook sprake moeten zijn van reguleren en vastleggen(borgen) - de vertaling.

Daarvoor bestaat een reeks van mogelijkheden, variërend van planologische instrumenten tot beheerprogramma's.

Erfgoedbeleid is, als beleid, een afspraak die de gemeente ook met zichzelf maakt: zo gaan we om met erfgoed. Dat heeft ook gevolgen voor de activiteiten van onze gemeente zelf.

Structuurvisie

De structuurvisie is niet bedoeld om directe bescherming van waardevolle elementen te garanderen, maar is wel bepalend voor de omgang met waardevolle structuren en ensembles. Het erfgoedbeleid vormt een uitgangspunt bij het opstellen van de structuurvisie en, bij uitwerking daarvan, een bouwsteen voor de (deel)gebiedsvisies. Zo bepaalt het erfgoedbeleid (mede) het speelveld en daarmee de randvoorwaarden voor ruimtelijke en functionele keuzen en inzet van middelen. In de structuurvisies zal onderbouwd moeten worden op welke wijze wordt omgegaan met cultuurhistorie.

Bestemmingsplan

Het bestemmingsplan biedt veel meer mogelijkheden voor concrete bescherming en sturing. Ruimtelijke en functionele structuur worden in dit plan geborgd, vaak vrij gedetailleerd, soms ook heel globaal. Primair kan op basis van het erfgoedbeleid en de wijze van omgang worden bepaald of er redenen zijn voor detaillering en specifieke regels. Het gaat daarbij niet uitsluitend om bouwregels en functiebepaling, maar juist ook om het kiezen van bestemmingen en regels die bijvoorbeeld openheid, uitzicht en context van waardevolle elementen borgen. Dit geldt zowel voor op beheer gerichte regelingen als voor regelingen voor ont-

wikkeling en uitbreiding. Tenslotte kunnen specifieke gebieden een bijzondere status krijgen door aanwijzing als beschermd stads- en dorpsgezicht.

Bij het opstellen van bestemmingsplannen zal een paragraaf worden opgenomen waarin wordt beschreven welke cultuurhistorische waarden in het gebied aanwezig zijn en op welke wijze hier in het bestemmingsplan mee wordt omgegaan.

Uiteindelijk krijgt het erfgoedbeleid in het bestemmingsplan vorm in de regels, bijvoorbeeld door een sloopvergunning voor karakteristieke panden aan voorwaarden te binden, of een aantasting van de lange lijnen (zoals de dijken, wegen en waterlopen) te binden aan een aanlegvergunning die ontwikkelingen mogelijk maakt met behoud van de ruimtelijke kenmerken.

Welstandsbeleid

Het welstandsbeleid is erop gericht gebouwen en verbouwingen te doen passen in hun omgeving. Daartoe worden plannen beoordeeld door de welstandscommissie, die zich baseert op de door de gemeenteraad vastgestelde welstandsnota. De daarin opgenomen beoordelingscriteria zijn gebaseerd op een analyse van gebieden en objecten, waarbij de cultuurhistorie (ontstaanswijze, bouwhistorie, stijlperioden in de stedenbouw) een rol speelt: een deel van het erfgoed zit 'automatisch' in de welstandsnota. Hierbij is het welstandsbeleid wel gefocust op de gebouwen. Voorliggend gebiedsgericht erfgoedbeleid is juist gericht op de omgeving.

Beeldkwaliteitplannen

Voor nieuwe ontwikkelingen kunnen ruimtelijke kwaliteitseisen, die niet in het bestemmingsplan tot uitdrukking zijn gebracht, opgenomen worden in beeldkwaliteitplannen, die, als zij door de gemeenteraad worden vastgesteld, functioneren als toetsingskader voor zowel welstand als inrichtingsplannen voor de openbare ruimte. Kennis van, en respect voor ons erfgoed bepalen mede in de inhoud van beeldkwaliteitplannen.

Projecten

Ruimtelijke projecten – hetzij door onze gemeente ondernomen, hetzij door derden – worden in een reeks fasen ontwikkeld. In het begin is er de gebiedsvisie, het beeld van het beoogde project in zijn (toekomstige) omgeving. In die fase al komt de aanwezigheid van, en de omgang met erfgoed in beeld: als onderdeel van deze omgeving en als vormgevend aspect in het project zelf. Wanneer de gebiedsvisie wordt vastgesteld kan deze dienen als toetsingskader. Daaruit vloeien randvoorwaarden voort die bepalend zijn voor het bouwplan en voor het inrichtingsplan voor de openbare ruimte.

Beheer en inrichting van het openbare gebied

Een belangrijk deel van de in deze notitie beschreven landschappelijke en stedenbouwkundige erfgoedwaarden liggen vast in onderdelen en eigenschappen van de openbare ruimte, waarvan de gemeente het beheer voert. Bij herinrichting (herprofilering) geldt dit des te sterker: vooral straatprofielen en verkeersinrichting (rotondes) hebben grote betekenis voor de herkenbaarheid en de samenhang van het cultuurhistorische beeld.

Literatuur

Atlas van Nederland in het Holoceen. Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 2011.

Historische Atlas van Nederland 1:50.000. Deel 1 West-Nederland. Wolters Noordhoff Atlasproducties, Groningen, 1990.

Historische Atlas Zuid-Holland. Uitgeverij Robas Producties, Deventer, 1989.

Gemeente atlas van de Provincie Zuid-Holland 1869. J. Kuijper, Hugo Suringar, Leeuwarden, 1869 (1986).

Polderatlas. Clemens Steenbergen, Wouter Reh, Steffen Nijhuis, Michiel Pouderoijen, Uitgeverij Thoth, Bussum 2009.

De bodem van Zuid-Holland 1: 200.000, Ir C. van Wallenburg, Stchting voor Bodemkartering, Wageningen, 1966.

De Grote Waard. Willem van der Ham, Uitgeverij 101, Rotterdam 2003.

Landschapsgeschiedenis van de Hoekse Waard. K.A.H.W. Leenders, Tekst van een voordracht op 27 mei 1999, gehouden voor de KNMG afdeling Zuid-Hollandse Eilanden.

Jongere bouwkunst en stedebouw. Monumenten Inventarisatie Project (MIP) Ridderkerk. Provincie Zuid-Holland, 1995.

Beeldkwaliteitsvisie Oost-IJsselmonde. Architectenwerk Twan Jütte, 2004.

Welstand Ridderkerk 2009. Gemeente Ridderkerk & Architectenwerk Twan Jütte, juli 2004; gewijzigd vastgesteld op 29 januari 2009.

Erfgoedbalans 2009. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2009.

Startnotitie Erfgoed Ridderkerk. Gemeente Ridderkerk, januari 2011.

Uitgangspuntennotitie Erfgoedbeleid Ridderkerk 2012-2016.

Kiezen voor karakter; Visie erfgoed en ruimte. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2011.

Cultureel erfgoed en ruimte: Gebieds- en ontwikkelingsgerichte erfgoedzorg in de ruimtelijke ordening. Mr. J. Poelstra, ir. A.E. de Graaf en ir. R.J.M.M. Schram. Berghauser Pont Publishing, Amsterdam 2012.

www.oudrijderkerk.nl/

www.geschiedenisvanzuidholland.nl/geschiedenis/verhalen/plaats/62

Erfgoed

cultuurlandschap en historische stedenbouw

BELLEID